

instytucjonalne mechanizmy na rzecz awansu kobiet w Polsce 1995-1999

Stowarzyszenie
Kobiet
na rzecz
Równego
Statusu Płci
Pekin 1995

Raport

opracowany
na 43. Sesję
Komisji ONZ
ds. Statusu Kobiet

**Stowarzyszenie Kobiet
na rzecz Równego Statusu Płci – Pekin 1995**

***Instytucjonalne mechanizmy
na rzecz awansu kobiet w Polsce
w latach 1995-1998***

**Raport opracowany na 43. sesję
Komisji ONZ ds. Statusu Kobiet**

Opracowanie i redakcja raportu:
Kinga Lohmann, Jolanta Łozińska, Aleksandra Solik

Opracowanie ankiet:
Irena Głuchowska

Opracowanie graficzne: **Teresa Oleszczuk**
Redakcja techniczna: **Agnieszka Grzybek**

Wydawca:

Stowarzyszenie Kobiet na rzecz Równego Statusu Płci – Pekin 1995
Adres: ul. Franciszkańska 18 m. 20, 00-205 Warszawa, tel/fax (22) 635 47 91

**Opracowanie i publikacja raportu
była możliwa dzięki finansowemu
wsparciu Fundacji Forda**

Składamy serdeczne podziękowania organizacjom pozarządowym, które odpowiedziały na naszą ankietę. Zwróciliśmy się do przeszło 200 organizacji działających na rzecz kobiet. Otrzymałyśmy 33 odpowiedzi od następujących organizacji:

Centrum Promocji Kobiet, Warszawa
Demokratyczna Unia Kobiet, Gdańsk
Demokratyczna Unia Kobiet, Ostrowiec Świętokrzyski
Demokratyczna Unia Kobiet, Włocławek
Demokratyczna Unia Kobiet, Wrocław
Federacja na rzecz Kobiet i Planowania Rodziny, Warszawa
Interdyscyplinarny Zespół Badawczy Problemów Kobiet. Instytut Filozofii WNS UAM, Poznań
Klub Amazonek przy Klinice Onkologii AM, Poznań
Klub Kobiet Twórczych, Warszawa
Klub Spotkań Kobiet przy Fundacji Społecznej Młodych, Gdańsk
Kobiety Też, Warszawa
Koło Gospodyń Wiejskich, Zławieś Wielka
Kujawsko-Pomorskie Centrum Promocji Kobiet, Toruń
La Strada. Fundacja Przeciwko Handlowi Kobietami, Warszawa
Legnickie Stowarzyszenie Kobiet, Legnica
Liga Kobiet Polskich, Łódź
Liga Kobiet Polskich im. Elizy Orzeszkowej, Nowa Ruda
Liga Kobiet Polskich, Poznań
Międzynarodowe Forum Kobiet, Warszawa
Ogólnopolskie Pogotowie dla Ofiar Przemocy w Rodzinie – Niebieska Linia, Warszawa.
Ogólnopolskie Porozumienie Związków Zawodowych, Warszawa
Ośrodek Informacji Środowisk Kobietyckich OŚKa, Warszawa
Polskie Stowarzyszenie Edukacji Prawnej PSEP, Warszawa
Pro Femina, Warszawa
Stowarzyszenie Kobiet na rzecz Równego Statusu Płci - Pekin 1995, Warszawa
Stowarzyszenie Kobiety Kobietom, Poznań
Stowarzyszenie Kobiet z Problemem Onkologicznym, Łomża
Stowarzyszenie Ruch Obrony Kobiet, Bydgoszcz
Stowarzyszenie Samopomocy „Kraąg”, Gdańsk
Towarzystwo Interwencji Kryzysowej, Kraków
Towarzystwo Rozwoju Rodziny. Poradnia Przedmałżeńska i Rodzinna, Opole
Zabrzańskie Stowarzyszenie Kobiet i Ich Rodzin, Zabrze
anonimowa organizacja, Warszawa.

Dziękujemy również nielicznym urzędom administracji rządowej, które odpowiedziały na naszą ankietę.

Spis treści

Wprowadzenie	6
1. Rządowe instytucje ds. awansu kobiet	7
1.1. Urząd pełnomocnika rządu do spraw statusu kobiet	
1.2. Inicjatywy pozarządowe - Parlamentarna Grupa Kobiet	
2. Zmiany legislacyjne, strategie, Krajowy Program Działań na rzecz Kobiet, projekty o charakterze publicznym	10
2.1. Zmiany legislacyjne dotyczące statusu kobiet	
2.1.1. Konstytucja	
2.1.2. Kodeks pracy	
2.1.3. Reforma ubezpieczeń społecznych	
2.1.4. Nowelizacje ustawy antyaborcyjnej	
2.1.5. Inne rozwiązania prawne	
2.1.6. Projekty ustaw	
2.2. Strategie polityki państwa wobec kobiet	
2.3. Krajowy Program Działań na rzecz Kobiet do roku 2000	
2.3.1. Cele i zadania Krajowego Programu	
2.3.2. Wdrażanie Krajowego Programu	
2.4. Inne programy rządowe służące zrównaniu statusu płci	
2.4.1. Rządowy program Przeciw Przemocy – Wyrównać Szanse	
2.4.2. Konkurs Inicjatyw Pozarządowych	
2.4.3. Warsztaty szkoleniowe dla organizacji pozarządowych	
2.4.4. Forum współpracy organizacji pozarządowych z administracją rządową	
3. Segregowanie danych statystycznych ze względu na płeć oraz badania dotyczące sytuacji kobiet	28
4. Ewaluacja krajowego mechanizmu na rzecz awansu kobiet w opinii organizacji pozarządowych	29
4.1. Wpływ zmian politycznych na funkcjonowanie urzędu ds. awansu kobiet	
4.2. Kompetentność rządu i administracji lokalnej	
4.3. Perspektywa równości płci w działaniach rządu	
4.4. Realizacja Krajowego Programu na rzecz Kobiet	
4.5. Współpraca między instytucją rządową ds. awansu kobiet a organizacjami pozarządowymi	
4.6. Współpraca między parlamentem a organizacjami pozarządowymi	
Rekomendacje	34

Wprowadzenie

Raport został przygotowany na 43. sesję Komisji ONZ ds. Statusu Kobiet (marzec 1999) poświęconą ocenie wdrażania *Platformy działania* (dokumentu końcowego IV Światowej Konferencji w Sprawach Kobiet, Pekin 1995) w dwóch dziedzinach – instytucjonalnych mechanizmów awansu kobiet oraz zdrowia kobiet. Stanowi on – wraz z odpowiednikami z dziewięciu innych państw (Albanii, Bułgarii, Czech, Macedonii, Rosji, Rumunii, Słowacji, Ukrainy, Węgier) opracowanymi przez organizacje pozarządowe – podstawę raportu regionalnego Europy Środkowej i Wschodniej przygotowanego na tę sesję.

Raport informuje o realizacji przez Rząd RP celów strategicznych przyjętych w *Platformie działania* i zajmuje się: krajową instytucją/urzędem do spraw awansu kobiet, zmianami legislacyjnymi, strategiami i programami na rzecz kobiet, kwestią badań, informacji i danych segregowanych ze względu na płeć oraz ewaluacją mechanizmu ds. awansu kobiet.

Wykorzystano informacje uzyskane dzięki ankietom, specjalnie opracowanym dla potrzeb tego raportu, rozesłanym do 39 urzędów centralnych (w tym 15 ministerstw) i 49 wojewódzkich, odpowiedzialnych w latach 1997-98 za realizację Krajowego Programu Działań na rzecz Kobiet.

Opis ewaluacji mechanizmu na rzecz awansu kobiet oparty został na wynikach ankiety skierowanej do przeszło 200 polskich organizacji pozarządowych działających na rzecz kobiet, na którą odpowiedziały 33 spośród nich.

Ze względu na przyjęte – wspólnie z organizacjami pozarządowymi innych krajów – zasady przygotowania raportów krajowych (w oparciu o wspólny kwestionariusz), niniejsze opracowanie ogranicza się do syntetycznego opisu.

1. Rządowe instytucje ds. awansu kobiet (Platforma działania, H-1)

1.1. Urząd pełnomocnika rządu do spraw statusu kobiet

Historia urzędu:

wrzesień 1986-wrzesień 1989 – powołanie i działalność pełnomocnika rządu ds. kobiet w strukturze administracyjnej ministerstwa pracy i spraw socjalnych

październik 1989-marzec 1991 – wakaty (okresowo obowiązki pełnomocnika przejęły dwie panie pełniące funkcje wiceministra pracy i spraw socjalnych)

kwiecień 1991-luty 1992 – ustanowienie i działalność pełnomocnika rządu ds. kobiet i rodziny w strukturze Urzędu Rady Ministrów (URM)

marzec 1992-grudzień 1994 – wakaty (w grudniu 1994, przez dwa tygodnie, istniał w Urzędzie Rady Ministrów Departament Młodzieży, Kobiet i Rodziny)

grudzień 1994-maj 1995 – reaktywowanie urzędu pełnomocnika rządu ds. kobiet i rodziny w URM

maj 1995-listopad 1997 – ustanowienie i działalność pełnomocnika rządu ds. rodziny i kobiet w URM

listopad 1997 – likwidacja krajowego rządowego mechanizmu ds. statusu kobiet i ustanowienie pełnomocnika rządu ds. rodziny w kancelarii Prezesa Rady Ministrów.

Przez niespełna siedem lat urząd był obsadzony, a przez ponad cztery był wakaty.

Kolejnym reaktywowaniem działalności towarzyszyła zmiana nazwy i odmienny zakres działań.

Każdorazowo pełnomocnika był powoływano jedynie uchwałą, bądź rozporządzeniem Rady Ministrów (nie ustawą i nie konstytucyjnie), a więc dokumentami o najniższej randze spośród będących w dyspozycji organów państwa. Żaden z pełnomocników nie był członkiem rządu, chociaż występował w jego strukturze administracyjnej w randze podsekretarza stanu (od maja 1992 roku – w URM) – nie jako samodzielny urząd, lecz osoba powołana do realizacji określonego doraźnie zakresu zadań rządu.

Największe kompetencje i instrumenty egzekwowania realizacji zadań od naczelnych i terenowych organów administracji rządowej przyznano pierwszemu pełnomocnikowi. Żaden nie miał ani bezpośredniego wpływu na politykę społeczną rządu, ani inicjatywy ustawodawczej. Pełnomocnikom powierzano głównie zadania o charakterze opiniotwórczym, analityczno-programowym, czasem koordynacyjnym.

Obecnie w Polsce nie istnieje rządowa instytucja do spraw statusu (awansu) kobiet, czy równego statusu płci. W strukturze administracyjnej Kancelarii Prezesa Rady Ministrów funkcjonuje jedynie Pełnomocnik Rządu ds. Rodziny.

W wyniku wyborów parlamentarnych, w październiku 1997 roku doszła do władzy AWS (Akcja Wyborcza Solidarność) – blok wyborczy partii centrowych i radykalnie prawicowych, z których wiele związanych jest z Kościołem Katolickim. Od tego czasu **widoczny jest regres w zakresie działań na rzecz praw i awansu kobiet.**

W dniu 7 listopada 1997 roku rozporządzeniem Rady Ministrów zlikwidowano urząd pełnomocnika rządu ds. statusu kobiet, pierwszy rządowy mechanizm tego rodzaju w krajach Europy Środkowej i Wschodniej. Nowo powołany urząd Pełnomocnika Rządu ds. Rodziny ma w zakresie swojego działania jedynie kontynuację ważniejszych programów i prac w toku, przejętych po Pełnomocniku Rządu ds. Rodziny i Kobiet.

Pełnomocnik ds. Rodziny funkcjonuje w randze sekretarza stanu. Nie jest członkiem Rady Ministrów i nie ma kompetencji uczestniczenia w formułowaniu polityki rządu. Został wyposażony w ograniczone prawo inicjatywy legislacyjnej (tj. wyłącznie za zgodą premiera i do rozpatrzenia przez Radę Ministrów), które – ze względu na profil urzędu – ma służyć głównie sprawom rodziny. Pełnomocnik nie ma uprawnień do bezpośredniej współpracy międzynarodowej. Pełni głównie rolę opiniodawczą¹ w zakresie systemowych rozwiązań rządowych i regionalnych. Formalnie nie posiada sieci odpowiedników na terenie kraju, chociaż w niektórych urzędach wojewódzkich utworzono funkcje pełnomocników wojewody ds. rodziny.

Pełnomocnik ds. Rodziny dysponuje wydzielonym budżetem pozwalającym na samodzielną realizację określonych programów.

Ze swojej działalności corocznie przedstawia Radzie Ministrów jedynie informacje, a nie sprawozdania, co obowiązywało jego poprzedników.

Obecny pełnomocnik, chociaż wśród jego czynności (wg par.5, ust.2 Rozporządzenia R.M. z dn.7.11.97) znajduje się: *podejmowanie współpracy z [...] organizacjami pozarządowymi w celu właściwej realizacji powierzonych mu zadań*, nie rozpoczął jej z organizacjami pozarządowymi i grupami nieformalnymi działającymi na rzecz kobiet w zakresie awansu i wyrównywania szans. Obowiązek współpracy spoczywa na nim również (pośrednio) na podstawie przyjętego przez rząd Krajowego Programu Działań na rzecz Kobiet do roku 2000, w którym zostały wyraźnie określone zakresy partnerskiego współdziałania obu podmiotów.

Pełnomocnik rządu ds. rodziny jest formalnie zobowiązany do koordynowania krajowego programu wdrażania *Platformy działania*, lecz faktycznie tego nie robi.

Wszystkie urzędy centralnej i terenowej administracji rządowej są odpowiedzialne za animowanie awansu kobiet tylko pośrednio, tj. w ramach zobowiązań wynikających z Krajowego Programu Działań na rzecz Kobiet. Natomiast formalnie, tj. w statutach i regulaminach organizacyjnych resortów i urzędów wojewódzkich, brak takich zobowiązań, co niewątpliwie jest konsekwencją m.in. nieistnienia ustawowej regulacji dotyczącej osiągnięcia równego statusu płci oraz respektowania praw kobiet i konieczności wyrównywania ich szans we wszystkich sferach życia społecznego.

Z doświadczeń i ewaluacji 11 lat funkcjonowania rządowej instytucji ds. statusu kobiet jednoznacznie wynika, że na skutek zmian politycznych i ustrojowych jej funkcja ulegała degradacji, a (szczególnie w okresach rządów prawicowych) **narastało dążenie do zneutralizowania problemu awansu kobiet**. W kolejnych nazwach urzędu widać wyraźnie stopniowe odchodzenie od pierwotnej jego misji, tzn. działań na rzecz poprawy społeczno-zawodowego statusu kobiet, przesuwanie akcentu, a wreszcie zupełne zaniechanie problematyki awansu kobiet. Punkt ciężkości przeniesiony został na rodzinę, w której – zdaniem obecnych elit rządzących – zawierają się sprawy kobiet. Oznacza to w praktyce zredukowanie pozycji społecznej kobiet do ich stereotypowych ról w rodzinie oraz ograniczenie zainteresowania i woli politycznej rządu wyłącznie do tego zakresu.

---

¹ Wykorzystuje ją do blokowania inicjatyw służących sprawom awansu kobiet, np. negatywnie zaopiniował poselską ustawę o równym statusie kobiet i mężczyzn, był inicjatorem wycofania refundowania kosztów środków antykoncepcyjnych.

1.2. Inicjatywy pozarządowe Parlamentarna Grupa Kobiet

W 1993 roku powstała Parlamentarna Grupa Kobiet (PGK), skupiająca kilkadziesiąt posłanek i senatorek z różnych ugrupowań politycznych, dostrzegających potrzebę ochrony interesów i praw kobiet. Podstawowym celem Grupy jest dążenie do poprawy istniejącego stanu, zapewnienia w ustawodawstwie polskim równych praw kobietom i mężczyznom oraz do stworzenia mechanizmów gwarantujących realizację tych praw.

W okresach wakującego urzędu pełnomocnika rządu ds. statusu kobiet, PGK przyjmowała rolę propagatora kwestii ważnych dla awansu kobiet i obrony ich praw. Z przyczyn oczywistych (brak uprawnień), nie mogła stanowić substytutu urzędu umieszczonego w strukturze rządu, ale wspomagając inicjatywami budowę lobby kobiecego i integrując organizacje i środowiska kobiece starała się zapewnić ciągłość politycznych i merytorycznych zmaganiań o respektowanie równouprawnienia płci. W minionych latach podejmowała istotne dla kobiet oraz społeczeństwa problemy, którym poświęcone były także organizowane przez nią liczne i znaczące konferencje: „Kobieta w rodzinie i w życiu publicznym” (1994 r.), „Przemoc w rodzinie” (1995 r.), „Aktywność społeczna kobiet” (1996 r.), „Zdążyć przed rakiem” (1996 r.), „Równy status płci, europejska polityka równościowa” (1996 r.) oraz w 1997 r. – „Kobieta w Polsce demokratycznej – szanse i bariery”. Nagłośnienie problemów będących treścią tych konferencji (np. przemoc wobec kobiet i w rodzinie) stało się podstawą przedsięwzięć wielu organizacji pozarządowych, środowisk naukowych, a także instytucji państwowych zajmujących się sprawami kobiet, rodzin i dzieci. Stanowiło także cenną pomoc w działalności poselskiej. Dorobek konferencji „Kobieta w rodzinie i w życiu publicznym” był znaczącym wkładem PGK w przygotowaniu rządowego i społecznego raportu na IV Światową Konferencję NZ na rzecz Kobiet – Pekin 1995.

Od chwili powstania PGK ściśle współpracuje z organizacjami społecznymi i środowiskami naukowymi zajmującymi się problematyką statusu kobiet oraz warunkami życia ich rodzin i dzieci.

W kwietniu 1998 roku znalazło to organizacyjne odzwierciedlenie w postaci Forum Współpracy Organizacji Pozarządowych z PGK. Podstawowym zadaniem Forum – do którego formalny akces zgłosiły 32 organizacje, a w posiedzeniach każdorazowo uczestniczy ich blisko 50 – jest wzajemne informowanie się o problemach, które powinny stać się przedmiotem zainteresowania parlamentu, a także stanowić inspirację dla społecznych przedsięwzięć, inicjowanie i opiniowanie aktów prawnych dotyczących kobiet, rodzin i dzieci oraz podejmowanie działań na rzecz równego statusu płci. Wobec braku instytucjonalnych form współpracy rządu i parlamentu z organizacjami pozarządowymi, Forum odgrywa w Polsce ważną rolę w porozumiewaniu się środowisk kobiecych ponad podziałami politycznymi. Jego zebrania oraz wspólnie organizowane tematyczne konferencje stanowią cenną inspirację zarówno dla parlamentarzystek jak i działaczek pozarządowych organizacji.

2. Zmiany legislacyjne, strategie, Krajowy Program Działań na rzecz Kobiet, projekty o charakterze publicznym (Platforma działania, H-2)

2.1. Zmiany legislacyjne dotyczące statusu kobiet

2.1.1. Konstytucja

Do jesieni 1997 roku obowiązywała w Polsce Konstytucja ustanowiona w 1952 roku i zmodyfikowana tzw. Małą Konstytucją w październiku 1992 roku.

W ustawie zasadniczej tego okresu do statusu kobiet odnosiło się kilka przepisów, stanowiących m.in., że wszyscy obywatele mają równe prawa (także bez względu na płeć – art. 67 ust.2), oraz że kobieta w Polsce ma równe z mężczyzną prawa we wszystkich dziedzinach życia państwowego ... (art.78).

Przepis artykułu 78 zawierał również rozwinięcie rozumienia zasady równouprawnienia jako:

- *równego z mężczyzną prawa do pracy i wynagrodzenia wg zasady „równa płaca za równą pracę”,*
- *równego prawa do wypoczynku, do nauki, do zajmowania stanowisk publicznych.*

Artykuły dotyczące równouprawnienia punktem odniesienia praw kobiet czyniły mężczyzn, co samo w sobie miało charakter dyskryminacyjny. Pod naciskiem kobiecych organizacji pozarządowych i środowisk naukowych udało się uniknąć tych niefortunnych sformułowań w nowej ustawie zasadniczej.

Stan aktualny:

Prawną podstawę respektowania zasady równego statusu płci wprowadziły zapisy Konstytucji, obowiązującej od jesieni 1997 roku, które stanowią:

- Art. 32 ust. 1. *Wszyscy są wobec prawa równi. Wszyscy mają prawo do równego traktowania przez władze publiczne.*
2. *Nikt nie może być dyskryminowany w życiu politycznym, społecznym lub gospodarczym z jakiegokolwiek przyczyny.*

- Art.33 ust. 1. *Kobieta i mężczyzna w Rzeczypospolitej Polskiej mają równe prawa w życiu rodzinnym, politycznym, społecznym i gospodarczym.*
2. *Kobieta i mężczyzna mają w szczególności równe prawo do kształcenia, zatrudnienia i awansów, do jednakowego wynagrodzenia za pracę jednakowej wartości, do zabezpieczenia społecznego oraz do zajmowania stanowisk, pełnienia funkcji oraz uzyskiwania godności publicznych i odznaczeń.*

Obowiązująca ustawa zasadnicza nie rozstrzyga o ustanowieniu w Polsce urzędu odpowiedzialnego za uobecnianie w prawie i praktyce społecznej zasady równouprawnienia płci i niedyskryminacji kobiet, choć ustanawia Rzecznika Praw Dziecka.

2.1.2. Kodeks pracy

Prawne podstawy osiągnięcia równego statusu istnieją również w znowelizowanym w lutym 1996 roku kodeksie pracy (ale wyłącznie w podstawowych zasadach prawa pracy), który stanowi:

Art. 11² *Pracownicy mają równe prawa z tytułu jednakowego wypełniania takich samych obowiązków; dotyczy to w szczególności równego traktowania mężczyzn i kobiet w dziedzinie pracy.*

Art. 11³ *Jakakolwiek dyskryminacja w stosunkach pracy, w szczególności ze względu na płeć, wiek, niepełnosprawność, rasę, narodowość, przekonania, zwłaszcza polityczne lub religijne, oraz przynależność związkową - jest niedopuszczalna.*

Zapisy te mają charakter wyłącznie deklaracyjny, ponieważ tak określone prawa nie podlegają roszczeniom. W Kodeksie brak jest bowiem ustanowienia procedur dochodzenia tych praw i sankcji za ich naruszanie. Kodeks pracy nie obejmuje również zasad i praw chroniących przed dyskryminacją w dostępie do zatrudnienia.

2.1.3. Reforma ubezpieczeń społecznych

W listopadzie 1998 roku Sejm przyjął ustawę, która przesądza o niekorzystnych świadczeniach emerytalnych dla kobiet urodzonych po 1 stycznia 1949 roku ze względu na ustawowo nierówny (niższy o pięć lat) wiek emerytalny kobiet – stąd mniejszych o 30-40% w stosunku do mężczyzn.

2.1.4. Nowelizacje ustawy antyaborcyjnej

Funkcjonująca od 1993 roku restrykcyjna ustawa o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży została na krótko zliberalizowana w styczniu 1997 roku. Przez niecały rok kobiety miały prawo do przerywania ciąży z przyczyn społecznych. W grudniu 1997 roku na mocy orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego ponownie je utraciły. Obecnie przerywanie ciąży jest legalne, gdy:

1. ciąża stanowi zagrożenie dla życia i zdrowia kobiety,
2. istnieje duże prawdopodobieństwo ciężkiego i nieodwracalnego upośledzenia płodu albo nieuleczalnej choroby zagrażającej jego życiu,
3. zachodzi uzasadnione podejrzenie, że ciąża powstała w wyniku czynu zabronionego.

Ustawa ze stycznia 1997 roku zobowiązywała Ministerstwo Edukacji Narodowej do wprowadzenia do programów szkolnych przedmiotu wiedza o życiu seksualnym człowieka. Przedmiot nie został jednak wprowadzony, a po kolejnych próbach podejmowanych przez władze (rząd i Sejm) w grudniu 1998 roku Sejm znowelizował ustawę eliminując ostatecznie ten obowiązek.

W kwietniu 1998 roku Ministerstwo Zdrowia i Opieki Społecznej wycofało dotacje na pięć (spośród ośmiu) środków antykoncepcyjnych.

2.1.5. Inne rozwiązania prawne

Na mocy rozporządzenia Rady Ministrów z dn. 7.XI.1997 roku, zniesiono urząd ds. kobiet, a na jego miejsce ustanowiono urząd do spraw rodziny.

2.1.6. Projekty ustaw

Projekt ustawy o równym statusie płci

Projekt ustawy (inicjatywa Parlamentarnej Grupy Kobiet Sejmu I i II kadencji) złożony został do łaski marszałkowskiej po pięcioletnich staraniach w grudniu 1996 roku (podpisany przez 162 spośród 440 posłów). Nie został rozpatrzony przed końcem kadencji

Sejmu. W latach 1997-98 do Prezydium Sejmu złożone zostały dwie kolejne wersje projektu (grudzień 1997, czerwiec 1998).

Projekt ustawy proponuje ustanowienie Rzecznika ds. Równego Statusu Kobiet i Mężczyzn, którego zadaniem byłoby monitorowanie przestrzegania ustawy oraz podejmowanie działań na rzecz eliminacji praktyk dyskryminacyjnych ze względu na płeć. Zakłada wprowadzenie systemu kwotowego, który zapoczątkowałby proces prowadzący do zrównoważonego udziału reprezentacji każdej płci w organach kolegialnych powoływanych, wybieralnych lub mianowanych.

Obecna koalicja rządząca nie akceptuje idei ustawowego wprowadzenia gwarancji równouprawnienia płci. W grudniu 1998 roku rząd zaopiniował negatywnie projekt ustawy.

Projekty dotyczące separacji małżeńskiej²

W listopadzie 1998 roku do Sejmu wpłynęły dwa (rządowy i poselski) projekty ustaw dotyczących wprowadzenia do kodeksu prawa cywilnego instytucji separacji małżeńskiej. Miałyby ona służyć realizacji wyznaniowych przesłanek podtrzymywania związków małżeńskich i w praktyce utrudniać dostęp do rozwodów, m.in. poprzez wydłużanie procedur i ograniczenie terytorialnej dostępności do sądów wojewódzkich, do których właściwości należy rozpatrywanie spraw rozwodowych (w sytuacji, gdy o separacji orzekają sądy powiatowe).

Polska jest stroną około dwudziestu umów i dokumentów międzynarodowych dotyczących praw człowieka, w tym specyficznie odnoszących się do praw kobiet. W kodeksie pracy (1996) i w konstytucji (1997) zaistniały deklaracje równościowe. Mimo to w Polsce brakuje możliwości dochodzenia tych praw w sposób bezpośredni – nie podlegają one roszczeniom i nie ustanowiono żadnych sankcji za ich naruszenie.

Niedawne zlikwidowanie stanowiska pełnomocnika rządu ds. awansu kobiet pogłębi zahamowanie procesu zmian ku osiągnięciu równego statusu płci.

2.2. Strategie polityki państwa wobec kobiet

W latach 1995-1998 można wyróżnić dwa odmienne okresy strategii polityki państwa wobec kobiet, których granicę wyznaczyły wybory parlamentarne jesienią 1997 roku i radykalna zmiana będąca następstwem dojścia do władzy prawicowych partii i ugrupowań politycznych.

W październiku 1995 roku Rada Ministrów przyjęła dokument pn. *Rekomendacje do programu działań na rzecz kobiet*, będący deklaracją woli politycznej do wprowadzenia znaczących zmian dla poprawy sytuacji kobiet w naszym kraju i podnoszenia ich statusu. Wraz z *Platformą działania* stanowił on ośnowę Krajowego Programu na rzecz Kobiet do roku 2000.

² W czerwcu 1999 roku Prezydent RP podpisał umowę o separacji małżeńskiej

W okresie tym nawiązano współpracę z organizacjami pozarządowymi działającymi na rzecz awansu kobiet, powstawały inicjatywy i doraźne programy ukierunkowane na poprawę sytuacji kobiet, przygotowano projekty zmian w prawodawstwie i systemowych rozwiązań z zakresu polityki społecznej, ukierunkowane na uobecnianie zasady równouprawnienia płci i wyrównywania szans kobiet.

Zaistniały warunki do przygotowania projektu ustawy o równym statusie płci, powiodło się znowelizowanie ustawy tzw. antyaborcyjnej w kierunku jej liberalizacji i wprowadzenia do podstaw programowych nauczania szkolnego wiedzy o życiu seksualnym człowieka. Należy jednak dodać, że nawet w tym okresie idea osiągnięcia równego statusu płci przebiegała się z trudem przez niechęć, lub co najmniej powściągliwość, polityków i mediów.

W 1998 roku nastąpił regres. W sposób bezpośredni nie są formułowane przez rząd i parlament żadne strategie dotyczące awansu kobiet i kwestii równouprawnienia.

Realnym zagrożeniem staje się ideologiczne, wyznaniowe podejście do priorytetów polityki państwa. Politycy coraz częściej i wprost narzucają system wartości i wzory zachowań wyznaczone przez Kościół rzymskokatolicki, jako powszechnie obowiązujące. Ograniczone zostało wdrażanie programów dotyczących zdrowia reprodukcyjnego i wiedzy o życiu seksualnym człowieka, powrócono do bardziej restrykcyjnych postanowień ustawy antyaborcyjnej, w uzasadnieniach do nowych rozwiązań ustawowych występuje argumentacja uwypuklająca moralny obowiązek spełniania funkcji macierzyńskich. W świetle dominującej ideologii umacniania rodziny i promowania wielodzietności, powrócono do stawiania pytań o celowość kształcenia i zawodowej samorealizacji kobiet.

Ciągłość polityki na rzecz kobiet została przerwana – nie są respektowane zobowiązania poprzedniego rządu, wstrzymano realizację rządowych programów na rzecz kobiet, Pełnomocnik Rządu ds. Rodziny kwestionuje zasadność ustawy o równym statusie płci, rząd wyraża negatywne stanowisko w tej sprawie, zaniechano współpracy z organizacjami pozarządowymi statutowo działającymi na rzecz praw awansu kobiet (manifestuje się wręcz wrogi i lekceważący stosunek do nich). Zlikwidowano urząd pełnomocnika rządu ds. statusu kobiet, o kobietach politycy i rząd decydują bez udziału ich reprezentacji. Konsekwentnie wycofywane są postępowe rozwiązania na rzecz awansu kobiet i respektowania w pełni ich praw, wręcz ignorowane są dyrektywy *Platformy działania*.

Ogromny niepokój środowisk kobiecych budzi również fakt, że zmiany te dokonywane są przy coraz słabszej opozycji parlamentarnej nawet liberalnych i lewicowych partii politycznych.

2.3. Krajowy Program Działań na rzecz Kobiet do roku 2000

2.3.1. Cele i zadania Krajowego Programu

W roku 1996 Pełnomocnik Rządu ds. Rodziny i Kobiet opracował Krajowy Program Działań na rzecz Kobiet do roku 2000. Jest on odpowiedzią na zdiagnozowane w Raporcie na IV Światową Konferencję NZ na rzecz Kobiet - Pekin 95 bariery w urzeczywistnianiu równości kobiet i mężczyzn, utrudniające kobietom pełną realizację praw oraz aktywne uczestnictwo we wszystkich dziedzinach życia społecznego. Stanowi także realizację dobrowolnego zobowiązania Rządu RP do wykonania dyrektyw dokumentów końcowych tej konferencji tj. *Platformy działania i Deklaracji Pekinńskiej*.

Podjęto w nim próbę dostosowania rozwiązań polskich do wytycznych zawartych w *Deklaracji Pekińskiej i Platformie działania*, podnoszących konieczność pilnego wprowadzenia kierunkowych zmian w uznanych za priorytetowe obszarach życia społecznego.

Program ten, podobnie jak dyrektywy *Platformy działania*, jest podporządkowany promowaniu praw kobiet jako pełni praw człowieka, uwzględnia również konieczność eliminowania nieuprawnionego, często ograniczonego i stereotypowego ich rozumienia. Jego merytoryczną podstawę stanowi także deklaracja politycznej woli Rady Ministrów do wprowadzenia znaczących zmian dla poprawy sytuacji kobiet w naszym kraju i podnoszenia ich statusu – wyrażona jesienią 1995 r. w *Rekomendacjach do programu działań na rzecz kobiet*.

Rozwiązania biorą pod uwagę propozycje kierowane przez środowiska i organizacje kobiece pod adresem Sejmu, rządu oraz Pełnomocnika Rządu ds. Rodziny i Kobiet. W pracach nad ostatecznym kształtem Programu uczestniczyły liczne resorty oraz organizacje pozarządowe – jako ważny partner społeczny.

W Krajowym Programie wyodrębniono 10 działów problemowych. Wyróżnia on cele strategiczne (25), niezbędne do podjęcia kierunki działań doskonalących bądź naprawczych (53) oraz wyspecyfikowany katalog zadań adresowanych do konkretnych realizatorów. Czyni je realistycznymi i minimalizuje ewentualne bariery, uwzględniając możliwości i zobowiązania resortów.

Na szczególną uwagę zasługuje to, że w programie uwzględniono:

1. wypracowanie mechanizmów współpracy administracji państwowej z organizacjami pozarządowymi;
2. strategie badawcze i systemy zbierania danych segregowanych ze względu na płeć, a także koncepcje wyrównywania szans kobiet (jako niezbędny krok warunkujący osiągnięcie równego statusu płci).

Program zawiera harmonogram, wskazuje odpowiedzialnych za realizację zadań, przewiduje monitoring i ewaluację.

Na realizację Krajowego Programu rząd nie ustanowił specjalnych funduszy, jednak jego wykonawcy (tj. organy centralnej i terenowej administracji rządowej) zobowiązani są do wygospodarowania ich w ramach własnych corocznych budżetów.

Wśród licznych zobowiązań programowych, za szczególnie ważne należy uznać następujące cele objęte Programem (przedstawiono je w kolejności odpowiadającej porządkowi działów *Platformy działania*):

Ubóstwo kobiet

Eliminowanie feminizacji ubóstwa oraz przeciwdziałanie mu, zwłaszcza wśród kobiet samotnie wychowujących dzieci, kobiet niepełnosprawnych, bezrobotnych oraz ze środowisk zagrożonych ekologicznie.

Edukacja kobiet

1. Usuwanie wszelkich form dyskryminacji ze względu na płeć, występujących w procesie kształcenia (w tym z podstaw programowych nauczania, z podręczników szkolnych i pomocy dydaktycznych) i wychowania.
2. Promowanie zasady równości płci w programach kształcenia i wychowania szkolnego oraz edukacja społeczna w tym zakresie, skierowana na administrację państwową, całe społeczeństwo i same kobiety.

Kobiety i zdrowie

1. Tworzenie warunków do poprawy zdrowia kobiet i wysokiej jakości opieki medycznej we wszystkich fazach życia.
2. Poprawa realnej dostępności specjalistycznych i przyjaznych kobietom usług medycznych i świadczeń, szczególnie dla kobiet na wsi.
3. Utworzenie sieci placówek specjalizujących się w rozwiązywaniu problemów zdrowia seksualnego, nowoczesnego planowania rodziny i antykoncepcji oraz refundowanie kosztów nowoczesnych środków antykoncepcyjnych.

Przemoc wobec kobiet

Tworzenie kompleksowego systemu ochrony i pomocy dla ofiar przemocy w rodzinie i poza nią obejmującego:

- doskonalenie uregulowań prawnych,
- wprowadzenie procedur i mechanizmów interwencji,
- zintegrowane środki prewencji i zwalczania przemocy,
- podnoszenie świadomości ofiar przemocy w celu zmian ich postaw i zachowań,
- edukację szkolną i społeczeństwa przeciwko przemocy,
- gwarantowaną ofiarom bezpłatną pomoc medyczną, socjalną, psychologiczną i prawną,
- tworzenie ośrodków interwencji kryzysowej, schronisk i centrów pomocy kobietom - ofiarom przemocy,
- działania resocjalizacyjne i terapeutyczne wobec sprawców przemocy.

— Kobiety a konflikt zbrojny

Cele pominięto jako niespecyficzne dla naszego kraju.

Kobiety i gospodarka

1. Tworzenie warunków dla realizacji ekonomicznych praw kobiet oraz ich gospodarczej niezależności, w tym dostępu do zatrudnienia.
2. Zniwelowanie różnic w płacach kobiet i mężczyzn za pracę jednakowej wartości.
3. Wspieranie rozwoju małej przedsiębiorczości kobiet lub na własny rachunek.
4. Umożliwienie kobietom i mężczyznom godzenie ról rodzinnych i zawodowych.

Kobiety a władza i podejmowanie decyzji

1. Osiąganie równowagi płci w obsadzaniu kierowniczych stanowisk w administracji państwowej, wybieraniu kobiet do władz partii politycznych i związków, zatrudnianiu kobiet na decyzyjnych stanowiskach w jednostkach gospodarczych.
2. Przygotowanie kobiet do aktywniejszego i skuteczniejszego kandydowania w wyborach do parlamentu i samorządów lokalnych.

Instytucjonalne mechanizmy awansu kobiet

1. Zwiększenie rangi urzędu pełnomocnika ds. kobiet i rozszerzenie jego kompetencji oraz skutecznych środków działania.
2. W zakresie legislacji – wprowadzenie licznych zmian o podstawowym znaczeniu dla awansu kobiet, odpowiednio w poszczególnych działach problemowych Programu oraz w dziale „Prawa kobiet”.
3. Wypracowanie strategii badawczych dotyczących sytuacji kobiet – tworzenie banku danych, prowadzenie długofalowych badań, dokonywanie analizy i oceny sytuacji kobiet, publikowanie wyników oraz doskonalenie systemu zbierania i opracowywania danych statystycznych dotyczących kobiet.

Prawa kobiet jako prawa człowieka

1. Zagwarantowanie przestrzegania zasady równości płci i niedyskryminacji kobiet w prawie krajowym i respektowanie jej w praktyce; podjęcie prac nad ustawą o równym statusie płci.
2. Rozwijanie świadomości prawnej w tym zakresie, skierowanej na podmioty władzy, całe społeczeństwo oraz na same kobiety.

Uwzględniono tu jedynie niezbędne działania o charakterze ogólnoprawnym, ponieważ zdecydowano, że właściwsze (skuteczniejsze) jest umiejscowienie postulatów konkretnych zmian legislacyjnych i praktyki prawnej bezpośrednio w kontekście merytorycznej specyfiki działów problemowych.

Kobiety a środki masowego przekazu

1. Promocja zasady równości płci oraz wspieranie zrównoważonego uczestnictwa i niestereotypowego sposobu przedstawiania kobiet w środkach masowego przekazu.
2. Wprowadzenie zmian w przepisach prawnych i procedurach dotyczących mediów, w celu skutecznego egzekwowania respektowania konstytucyjnej zasady równości kobiet i mężczyzn.

Kobiety i środowisko

Tworzenie warunków i mechanizmów gwarantujących kobietom równorzędny wpływ na priorytety środowiskowe i prowadzenie proekologicznej gospodarki rynkowej.

Dziewczynki

Ich specyficzne problemy zostały uwzględnione pośrednio – w poszczególnych działach problemowych.

2.3.2. Wdrażanie Krajowego Programu

Kompetencje Pełnomocnika i organów administracji rządowej

Krajowy Program Działań na rzecz Kobiet do roku 2000 zakłada kompleksowość rozwiązywania problemów awansu kobiet z udziałem centralnej i terenowej administracji rządowej przy współpracy instytucji państwowych, placówek naukowo-badawczych, organizacji pozarządowych, samorządów lokalnych, central związków zawodowych, a także publicznych mediów. Program jest otwarty i stwarza możliwość wypełniania go nowymi inicjatywami resortowymi, regionalnymi, lokalnymi i obywatelskim działaniem.

Od administracji państwowej oczekuje się tworzenia odpowiednich warunków, stymulowania i wspierania działań podejmowanych na rzecz kobiet i osiągnięcia równego statusu płci – przez organizacje, grupy i pojedynczych obywateli.

Wdrażanie Programu rozpoczęto w kwietniu 1997 roku, jednak zalecenia *Platformy działania* zaczęto brać pod uwagę w projektach nowych rozwiązań systemowych już od września 1996 roku, bowiem od tego czasu trwało formułowanie przez resorty deklaracji zadań programowych i uzgadnianie ostatecznego ich zakresu.

Za realizację Programu odpowiedzialne są:

- prawie wszystkie Ministerstwa (15) – odpowiednio do swoich obszarów działania (z ministerstwem edukacji narodowej, pracy i polityki socjalnej, zdrowia i opieki społecznej, sprawiedliwości, gospodarki – na czele),
- wszystkie szczeble organów terenowej administracji rządowej (w tym 49, a od stycznia 1999 roku – 16 wojewodów i odpowiednio nowoutworzone powiaty),
- liczne urzędy centralne i inne instytucje państwowe, w tym operacyjne jednostki podporządkowane niektórym resortom, jak np. Komenda Główna Policji, akademie medyczne, centra i instytuty zdrowia, krajowe, rejonowe i wojewódzkie urzędy pracy, Zakład Ubezpieczeń Społecznych – wszystkie obligatoryjnie, wg przypisanych im Programem konkretnych zadań.

Koordinowanie realizacji Krajowego Programu Rada Ministrów powierzyła Pełnomocnikowi Rządu ds. Rodziny i Kobiet. Faktycznie pełnił tę rolę tylko **do końca października 1997 roku**, tj. do czasu likwidacji urzędu. Do tego czasu trwało rozpowszechnianie dokumentów konferencji Pekieńskiej, Krajowego Programu Działań na rzecz Kobiet do roku 2000. Do tego też czasu konsultowano z Pełnomocnikiem nowe rozwiązania służące awansowi kobiet.

W 27 urzędach wojewódzkich oraz 17 resortach i urzędach centralnych wyznaczono osoby do współpracy z Pełnomocnikiem w zakresie realizacji programu. Z resortów napływały dowody identyfikowania się z wcześniejszymi deklaracjami zobowiązań programowych – co dobrze rokowało osiągnięciu celów programowych wg przyjętego harmonogramu. Odbyły się także dwa pierwsze spotkania z przedstawicielami GUS i Komitetu Badań Naukowych, rozpoczynające prace nad ustaleniem założeń metodologicznych, zakresu oraz tematyki i wskaźników pomiaru sytuacji kobiet, a także nad wyborem realizatorów tych badań (objętych monitoringiem realizacji Programu).

Od listopada 1997 koordynację tę przejął formalnie (Rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 7.11.1997 w sprawie ustanowienia pełnomocnika, § 1 ust.2 pkt 7. Dz.U. 138 poz.927) nowo ustanowiony Pełnomocnik Rządu ds. Rodziny. Nie wywiązuje się on jednak z obowiązków koordynatora.

Sprawozdanie z wykonania przez rząd założeń krajowego programu zostało sporządzone (choć nie jest udostępniane) przez Pełnomocnika ds. Rodziny w czerwcu 1998 roku. Zgodnie z brzmieniem tytułu dotyczy „założeń Programu” a nie przyjętych przez rząd do realizacji konkretnych zadań programowych objętych ściśle określonym harmonogramem. Zaskakuje w nim brak informacji z MEN i resortu zdrowia, odpowiadających za liczne zadania o fundamentalnym znaczeniu dla uobecniania równego statusu płci. W części przedstawiającej realizację zadań przez urzędy centralne, jedynie dane Krajowego Urzędu Pracy i Głównego Urzędu Statystycznego potwierdzają realizowanie przez te urzędy zobowiązań programowych. Ministerstwo Sprawiedliwości wymienia wprawdzie katalog objętych Programem 22 specyficznych zadań tego resortu, jednak nie podaje najistotniejszej informacji o stanie ich realizacji.

Sprawozdanie nie zawiera danych o wykonaniu zadań przypisanych samemu pełnomocnikowi ds. rodziny oraz potwierdzenia jakiegokolwiek zaangażowania tego urzędu w koordynację działań rządu, służących wdrażaniu programu. Przemilcza fakt zaniechania realizacji programu przez organy terenowej administracji rządowej.

W świetle tych faktów zapewnienie Biura Pełnomocnika we wstępie do Sprawozdania, że: *Obecny rząd wykonuje zgodnie z przepisami (?) postanowienia Krajowego Programu,* jest niewątpliwie stwierdzeniem bez pokrycia.

Informacja o realizacji Programu na podstawie ankiet organów administracji rządowej

Stowarzyszenie Kobiet na rzecz Równego Statusu Płci – Pekin 1995 wysłało około 80 kwestionariuszy z prośbą o informacje o realizacji zadań objętych Krajowym Programem Działań na rzecz Kobiet w okresie 1997-1998 do 48 urzędów i instytucji centralnych (w tym 15 ministerstw) oraz do 49 urzędów wojewódzkich w Polsce.

Kwestionariusze zawierały zestawy pytań dotyczące: zakresu zadań, priorytetowego potraktowania, sposobów finansowania, stopnia zaawansowania przyjętych do realizacji, przeszkód w ich uruchomieniu lub realizacji, monitorowania przebiegu wykonywania, współpracy z pełnomocnikiem Rządu ds. Rodziny oraz z organizacjami pozarządowymi działającymi na rzecz kobiet w zakresie ich realizacji, a także tematycznej współpracy z mediami. Zapytano również, kto będzie kontynuował realizację Programu po reformie administracyjnej.

Na pytania zawarte w kwestionariuszach **odpowiedziało tylko 5 urzędów centralnych** (Główny Urząd Statystyczny, Ministerstwo Kultury i Sztuki, Ministerstwo Zdrowia i Opieki Społecznej, Ministerstwo Gospodarki oraz Ministerstwo Skarbu Państwa). **Kompletny brak odzewu** w postaci wypełnionych kwestionariuszy **ze strony urzędów wojewódzkich** spowodowało **prawdopodobnie pisemne zalecenie ministra Kazimierza Kapery** z dnia 2 grudnia 1998 roku (...nie jest celowe udzielanie odpowiedzi Stowarzyszeniu Kobiet na rzecz Równego Statusu Płci na pytania zadane w ankiecie).

Zamiast odpowiedzi na ankiety przysłano 13 pism wyjaśniających. Dominowały w nich dwa argumenty:

- Pełnomocnik Rządu ds. Rodziny posiada pełną informację, więc nie ma potrzeby wypełniania kwestionariusza przez dany podmiot.
- Dany podmiot nie jest kompetentny do udzielania odpowiedzi i nie wie nic o innej osobie (w swoim urzędzie), która mogłaby na taką ankietę odpowiedzieć.

Realizacja Programu przez urzędy centralne

Z urzędów i instytucji centralnych nadeszło łącznie 7 odpowiedzi w sprawie ankiet: z Państwowej Inspekcji Pracy, Urzędu Mieszkalnictwa i Rozwoju Miast, Ministerstwa Edukacji Narodowej, Ministerstwa Obrony Narodowej, Komitetu Badań Naukowych, Komendy Głównej Policji, Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego. Korespondencja świadczy bądź o nieznaności Krajowego Programu bądź o marginalizowaniu jego realizacji:

Czy i kiedy został przesłany do MEN Krajowy Program na Rzecz Kobiet z zadaniami dla resortu edukacji narodowej? (Ministerstwo Edukacji Narodowej)

[...] udzielanie odpowiedzi na ankietę Waszemu Stowarzyszeniu Kobiet jest dla mnie niezrozumiałe. Pragnę jednocześnie nadmienić, że Prezes KRUS w lipcu 1997 r. poinformował Pełnomocnika Rządu ds. Rodziny i Kobiet o podjętych działaniach, dotyczących wdrażania, w Kasie Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego, Krajowego Programu na rzecz Kobiet. (Kasa Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego CENTRALA)

[...] informacji o realizacji programów rządowych obejmujących zagadnienia leżące w obszarze zainteresowań Waszego Stowarzyszenia udziela Biuro Pełnomocnika Rządu ds. Rodziny w Kancelarii Prezesa Rady Ministrów. (Komitet Badań Naukowych)

[...] informację o realizacji zadań objętych Krajowym Programem Działań na rzecz Kobiet w latach 1997 i 1998 przygotowuje w imieniu Rady Ministrów – Pełnomocnik Rządu do spraw Rodziny, do którego należy zwrócić się w tej sprawie. (Dyrektor Generalny Urzędu Mieszkalnictwa i Rozwoju Miast)

Z nadesłanych przez urzędy centralne kwestionariuszy wynika, że jedynie GUS, Ministerstwo Zdrowia i Opieki Społecznej oraz Ministerstwo Gospodarki realizują, chociaż w ograniczonym zakresie, zadania Krajowego Programu.

Główny Urząd Statystyczny

GUS w latach 1997-1998 realizował następujące zadania Krajowego Programu Działań na rzecz Kobiet):

- upowszechnianie danych i wyników badań informujących o sytuacji kobiet i mężczyzn w Polsce (cel V, kierunek działań 2, zadanie 1),
- rozwijanie strategii badawczych w zakresie zdrowia kobiety (cel XI, kierunek działań 1, zadanie 8),
- publikacje wyników prowadzonych badań i ich wykorzystanie w praktyce (cel XXIII, kierunek działań 1, zadanie 2.2).

Są to zaledwie trzy zadania spośród dziewięciu, przypisanych GUS-owi w Krajowym Programie. Mimo to GUS nie zgłosił żadnych przeszkód w uruchomieniu lub realizacji przypisanych Urzędowi zadań. Poinformował również, że w ramach oceny realizacji zadań GUS wynikających z programu badań, Urząd prowadzi monitoring przebiegu wykonywania zadań.

W wypełnionym kwestionariuszu GUS stwierdza:

- Badania są realizowane w sposób ciągły; tylko pojedyncze badania, na konkretne tematy, są realizowane jednorazowo; (nie odpowiedziano jednak, jakie badania spośród tych, które są prowadzone w GUS, są badaniami priorytetowymi dla problematyki równego statusu płci).
- Na tego typu badania nie przeznaczono odrębnego budżetu, ale realizowano je w ramach środków budżetowych, rokrocznie planowanych przez Radę Ministrów.

Systematycznie udostępniane są dane statystyczne w publikacjach.

■ Urząd współpracuje na bieżąco z Pełnomocnikiem Rządu ds. Rodziny. **Wyznaczono osobę odpowiedzialną za monitorowanie lub koordynację** wdrażania Krajowego Programu na rzecz Kobiet i osoba ta nadal pełni powierzoną jej funkcję. Jest to osoba wysoko usytuowana w hierarchii stanowisk - wiceprezes GUS.

■ Zgodnie z celami i zaleceniami Krajowego Programu Urząd stworzył mechanizm współpracy z organizacjami pozarządowymi działającymi na rzecz kobiet. Współpracę tę prowadzi w zakresie udostępniania danych. Wykorzystuje również media do realizacji zadań na rzecz kobiet.

Udział Głównego Urzędu Statystycznego w realizacji Krajowego Programu sprowadza się do uwzględnienia płci w różnych badaniach realizowanych przez statystykę publiczną i udostępnienia tych danych (głównie w formie publikacji) dla zainteresowanych użytkowników. W szczególności dotyczy to badań demograficznych, warunków życia i aktywności ekonomicznej ludności.

We wszystkich badaniach demograficznych płeć jest podstawową zmienną. Ponadto w wielu badaniach specjalnych (pełnych i reprezentacyjnych), płeć jest podstawowym aspektem analizy, a często dane opracowywane są ze szczególnym uwypukleniem sytuacji kobiet (publikacja *Uwarunkowania zachowań prokreacyjnych rodzin polskich*, 1997 r. zawierała analizę wyników ankietowego badania zachowań prokreacyjnych kobiet).

- W opracowaniu danych, poza podstawowym zakresem informacji dotyczących płci, wieku, poziomu wykształcenia zamieszczono również dane o źródłach utrzymania kobiet i mężczyzn oraz charakterystykę użytkowników gospodarstw rolnych, również kobiet użytkujących indywidualne gospodarstwa rolne lub działki rolne.

Ministerstwo Zdrowia i Opieki Społecznej

Dla Ministerstwa Zdrowia i Opieki Społecznej Krajowy Program przewidywał w 1997 r. przeszło 80 zadań do realizacji w dziale: Zdrowie kobiet.

W kwestionariuszu ankiety Ministerstwo wymieniło zadania z następujących celów strategicznych:

- tworzenie warunków do poprawy stanu zdrowia kobiet i właściwej wysokiej jakości opieki medycznej we wszystkich fazach ich życia, z uwzględnieniem ich różnorodnych ról społecznych (XI),
- poprawa sytuacji w zakresie bezpiecznych dla zdrowia warunków i higieny pracy kobiet, ze szczególnym uwzględnieniem kobiet pracujących na wsi (XII),
- zaangażowanie kobiet w programy promocji zdrowia (XIII),
- aktywne włączenie kobiet w proces podejmowania decyzji dotyczących środowiska naturalnego, na wszystkich szczeblach (XIV),
- wypracowanie strategii badawczych dotyczących sytuacji kobiet we wszystkich dziedzinach życia (XXIII),
- doskonalenie systemu zbierania i opracowywania danych statystycznych dotyczących sytuacji kobiet we wszystkich dziedzinach życia (XXIV).

Pytanie: *Które z wymienionych powyżej zadań Urząd podjął się realizować w roku 1997 i w 1998?* – pozostało bez odpowiedzi. Za priorytetowe uznano w resorcie: Program Poprawy Opieki Perinatalnej oraz opiekę kardiologiczną i leczenie nowotworów. Odpowiedziano, że na powyższe programy przeznaczono specjalne środki, ale ich wysokości nie podano. Nie odpowiedziano również na pytanie o efekty lub stopień zaawansowania realizacji powyższych programów.

Z ankiety wynika, że w resorcie nie wystąpiły przeszkody w realizacji przypisanych MZiOS zadań. Odpowiedziano też, że Urząd prowadzi monitoring realizowanych zadań, a polega on na *corocznym zbieraniu danych dotyczących wykonywania podjętych działań*. Nie dowiadujemy się jednak, jakie są dotychczasowe rezultaty.

Stwierdzono też, że urząd nie nawiązał współpracy z urzędem statystycznym, a pytanie o współpracę z Pełnomocnikiem Rządu ds. Rodziny skwitowano odpowiedzią: nie dotyczy.

Okazało się także, że **w resorcie nie ma osoby odpowiedzialnej za monitorowanie lub koordynowanie** wdrażania Krajowego Programu na rzecz Kobiet. Odpowiedziano, że MZiOS stworzyło mechanizm współpracy z organizacjami pozarządowymi, i że urząd współpracuje z Towarzystwem Rozwoju Rodziny, ale jednocześnie zaznaczono, że organizacje pozarządowe działające na rzecz kobiet nie otrzymały żadnej pomocy finansowej. Prawdopodobnie również i merytorycznej, i logistycznej. Odpowiedziano, że MZiOS w realizacji zadań na rzecz kobiet wykorzystuje media.

Ministerstwo Gospodarki

Ministerstwo Gospodarki podało, że w latach 1997-98 było odpowiedzialne za realizację zadań należących do pięciu celów strategicznych z Krajowego Programu:

- tworzenie warunków dla realizacji ekonomicznych praw kobiet oraz ich gospodarczej niezależności, w tym dostępu do zatrudnienia, odpowiednich warunków pracy i kontroli nad zasobami gospodarczymi (VI),
- tworzenie warunków równego dostępu kobiet do zasobów, zatrudnienia, rynku produktów i handlu (VII),
- tworzenie warunków dla rozwoju usług w zakresie biznesu i dostępu do rynków, informacji i technologii, szczególnie kobietom o niskich dochodach (VIII),
- aktywne włączenie kobiet w proces podejmowania decyzji dotyczących środowiska naturalnego, na wszystkich szczeblach (XIV),
- włączenie problematyki płci do działań i programów w dziedzinie trwałego rozwoju (XV).

Ministerstwo nie podjęło realizacji wszystkich zadań, ale przyczyn nie podało.

Następujące zadania Krajowego Programu uznano za priorytetowe:

- upowszechnianie wiedzy o możliwościach i warunkach rozwoju drobnego biznesu (regulacje prawne, pożyczki, kredyty, granty, szkolenia, doradztwo i informacje, stypendia, wystawy, konkursy) (VII.2.1.4),
- finansowe wspieranie działań inwestycyjnych w sektorze małych i średnich przedsiębiorstw, w tym prowadzonych przez kobiety (VII.3.4),
- rozpowszechnianie informacji o kobietach przedsiębiorcach, które odniosły sukces w tradycyjnej i nietradycyjnej działalności gospodarczej, o umiejętnościach niezbędnych do prowadzenia własnej firmy. Ułatwienie obiegu i wymiany informacji na ten temat (VII.3.6).

Następujące zadania Krajowego Programu wykonano w ramach zadań statutowych zarówno w 1997, jak i 1998 roku:

- analiza funkcjonowania sektora małych i średnich przedsiębiorstw prowadzonych przez kobiety (uwarunkowania działalności, bariery, ograniczenia) (VII.2.1.1),
- zadanie programowe Rozwijanie programów zapewniających szkolenie i zmianę zawodowych kwalifikacji, szczególnie w zakresie nowoczesnych technologii i dostępnych dla kobiet usług jak: zarządzanie w biznesie, doskonalenie produkcji, finanse, kontrola produkcji i jakości, marketing i prawne aspekty biznesu (VIII 2.2),
- rozwijanie świadomości społeczeństwa na temat przyjaznego i bezpiecznego dla zdrowia i życia środowiska pracy, ze szczególnym uwzględnieniem zagrożeń dla kobiet (XIV 2.6).

Ministerstwo **nie prowadzi specjalnego monitorowania realizacji tych zadań**, ale są zbierane informacje od innych urzędów i jednostek realizujących programy opracowane przez Ministerstwo Gospodarki. **Nie wyznaczono też osoby odpowiedzialnej za koordynację takich działań** (ankietę jednak podpisały dwie osoby: jedna ds. kontaktów w zakresie objętym Krajowym Programem Działań na Rzecz Kobiet, druga – główny specjalista ds. monitorowania realizacji równości płci).

Ministerstwo odpowiedziało pozytywnie na pytanie o współpracę z urzędem statystycznym, a na pytanie o współpracę z Pełnomocnikiem Rządu ds. Rodziny wyjaśniło, że są udzielane odpowiedzi na kierowane do MG zapytania.

Ministerstwo Gospodarki współpracuje także z organizacjami pozarządowymi wspierającymi rozwój przedsiębiorczości, w tym przedsiębiorczości kobiet oraz rozwój małych i średnich przedsiębiorstw, w tym firm prowadzonych przez kobiety. Ministerstwo współpracuje z organizacjami pozarządowymi przy opracowywaniu i realizacji większości swoich programów, w tym m.in. przy opracowaniu Programu Polityki Rządu wobec małych i średnich przedsiębiorstw do roku 2000. Ministerstwo nie udzielało pomocy finansowej organizacjom pozarządowym działającym na rzecz kobiet, ale udzielało pomocy merytorycznej (np. Stowarzyszeniu Kobiet Aktywnych Zawodowo z Jastrzębia Zdroju).

Wprawdzie w realizacji zadań na rzecz kobiet Ministerstwo nie wykorzystuje mediów, ale ma swoją stronę internetową <http://wcow.mg.gou.pl/>

Ministerstwo Kultury i Sztuki

Ministerstwo Kultury i Sztuki podaje, że podjęło zadania związane z Krajowym Programem Działań na rzecz Kobiet, a szczególnie zadania związane z dwoma celami strategicznymi:

- włączanie problematyki płci do działalności programów w dziedzinie trwałego rozwoju (XV),
- wypracowanie strategii badawczych dotyczących sytuacji kobiet we wszystkich dziedzinach życia (XX).

MKiS wdraża szereg programów, m.in. Międzyresortowy program edukacji kulturalnej, przewidziany do realizacji do 2010 r. MKiS stara się zapewnić kobietom i mężczyznom równość statusu płci (jednocześnie przedstawiciel Ministerstwa dodaje: *należy nadmienić, że w resorcie kultury nie zaobserwowano zjawiska dyskryminacji kobiet*). Zadania te i programy Ministerstwo Kultury i Sztuki realizuje w ramach zadań własnych.

Na pytanie o efekty lub stopień zaawansowania realizacji zadań odpowiedziano: sukcesywnie są realizowane programy o charakterze ciągłym; ich efekty będą do określenia w odniesieniu do kosztów po wprowadzeniu monitoringu w 1999 r. Do tej pory prowadzone były cząstkowe ekspertyzy. Ministerstwo nie dostrzega żadnych przeszkód w uruchomieniu lub realizacji przypisanych Urzędowi zadań.

Na pytanie o współpracę MKiS z Pełnomocnikiem Rządu ds. Rodziny odpowiedziano: współpraca m.in. Departamentu Edukacji i Animacji Kulturalnej oraz Biura Pełnomocnika Rządu polega na regularnym przedkładaniu sprawozdań z prowadzonych działań.

Ministerstwo nie wyznaczyło osoby odpowiedzialnej za monitorowanie lub koordynację wdrażania Krajowego Programu na rzecz Kobiet. Stwierdzono: nie przewiduje się takiej osoby, z uwagi na to, że ilość realizowanych programów wymaga udziału szeregu pracowników MKiS. Pozytywnie odpowiedziano na pytanie, czy urząd, zgodnie z celami i założeniami Krajowego Programu, stworzył mechanizm współpracy z organizacjami pozarządowymi działającymi na rzecz kobiet, nie podając jednak danych ani przykładów. W programowej działalności urzędu, wedle udzielonej odpowiedzi, nie uwzględniono zarazem oferty współpracy z organizacjami pozarządowymi przy realizacji Krajowego Programu.

Ministerstwo Kultury i Sztuki na pytanie: czy organizacje pozarządowe działające na rzecz kobiet otrzymały pomoc w postaci finansowej, merytorycznej, logistycznej odpowiedziało, że dofinansowywało wystawy artystek polskich, warsztaty i kursy dla kobiet, spotkania literackie i koncerty. W realizacji zadań na rzecz kobiet MKiS nie wykorzystywało mediów.

W tym miejscu warto jednak zasygnalizować problemy, których Ministerstwo Kultury i Sztuki dotyka jedynie powierzchownie. Na przykład, nie podaje na jakiej podstawie

formuluje się opinię, że w resorcie kultury nie ma dyskryminacji płci? Czy są dokonywane jakieś analizy, na podstawie których można byłoby sądzić, że istotnie nie występuje.

Ministerstwo Obrony Narodowej

Zastępca Dyrektora Departamentu Społeczno-Wychowawczego Ministerstwa Obrony Narodowej zamiast wypełnionej ankiety przysłał następujące pismo:

W odpowiedzi na Pani pismo z dnia 20 listopada br. uprzejmie informuję, że ze względu na krótki termin nie możemy w sposób rzetelny i dokładny wypełnić przesłanej ankiety. Niemniej przesyłam Pani kopię notatki Podsekretarza Stanu ds. Społecznych i Parlamentarnych do Ministra Obrony Narodowej, wskazującej zadania do wypełnienia dla naszego ministerstwa oraz instytucje, które powinny być za realizację tych działań odpowiedzialne. Informuję jednocześnie, że przedstawione w tym piśmie wnioski zostały przez Pana Ministra zaakceptowane, a termin realizacji wskazanych zadań upływa z końcem 1998 roku.

Informuję ponadto, że na realizację Krajowego Programu Działań na rzecz Kobiet nie przeznaczono w Ministerstwie ON dodatkowych środków – wszystkie zadania realizowane są w ramach posiadanych już budżetów poszczególnych instytucji.

NOTATKA (fragmenty):

„W oparciu o ogólne zadania z Krajowego Programu Działań na rzecz Kobiet zostały sformułowane zadania szczegółowe dla Ministerstwa Obrony Narodowej:

- stworzenie warunków gwarantujących kobietom i mężczyznom **równy dostęp do edukacji w szkołach wszystkich szczebli i typów;**
- opracowanie programów i procedur służących **eliminacji zjawiska napastowania seksualnego** (w miejscach pracy, instytucjach oświatowych itp.);
- włączenie do obiegu informacji publicznej oraz programów edukacyjnych dla dorosłych (szczególnie programów adresowanych do [...] pracowników wojska [...]) informacji na temat międzynarodowych i narodowych instrumentów oraz standardów w dziedzinie **ochrony praw człowieka.**”

Nadzór nad realizacją tego programu w Ministerstwie Obrony Narodowej powierzono Podsekretarzowi Stanu ds. Społecznych i Parlamentarnych, zaś do kontaktów roboczych wskazano Oddział Współpracy ze Społeczeństwem w Departamencie Społeczno-Wychowawczym MON.

Realizację zadań komplikuje brak środków na ten cel w budżecie MON na 1998 rok. W związku z tym w pierwszym okresie realizacji (do końca 1998 roku) należałoby wykonać prace rozpoczynające wdrażanie programu – przy minimalnych możliwych nakładach finansowych, a środki na realizację Programu zaplanować od 1999 roku.

Niestety, na podstawie tej notatki niczego się nie dowiadujemy o realizacji Krajowego Programu.

Ministerstwo Skarbu Państwa

Ministerstwo Skarbu Państwa stwierdza, że w latach 1997-98 spoczywała na nim realizacja zadań należących do trzech celów strategicznych z Krajowego Programu:

- zapewnienie równego dostępu i pełniejszego udziału kobiet w strukturach władzy i procesie podejmowania decyzji (II),
- tworzenie warunków równego dostępu kobiet do zasobów, zatrudnienia, rynku produktów i handlu (VII),
- tworzenie warunków dla rozwoju usług w zakresie biznesu i dostępu do rynków, informacji i technologii, szczególnie kobietom o niskich dochodach (VIII).

Żadne z działań programowych czy zadań kierunkowych z zakresu tych celów strategicznych nie zostało zrealizowane. Resort udzielił następującej odpowiedzi: *Uniemożliwiona została realizacja zadań objętych programem z powodu braku*

wydziałenia w planie budżetu resortu (na 1997 i 1998 rok) dodatkowych, specjalnych środków finansowych na ten cel.

Na pytanie o nawiązanie współpracy z urzędem statystycznym lub wyspecjalizowanym ośrodkiem w celu gromadzenia i upowszechniania danych dotyczących sytuacji kobiet odpowiedziano negatywnie. W podobny sposób odpowiedziano na pytanie o współpracę z Pełnomocnikiem Rządu ds. Rodziny w zakresie realizacji zadań objętych Krajowym Programem.

W Urzędzie nie ma wyznaczonej osoby odpowiedzialnej za monitorowanie lub koordynację wdrażania Krajowego Programu i nie przewiduje się powołania takiej osoby w najbliższym czasie. Urząd nie stworzył również mechanizmu współpracy z organizacjami pozarządowymi działającymi na rzecz kobiet (nie udzielił żadnej pomocy ani w postaci dotacji finansowej, ani w postaci merytorycznej czy logistycznej), nie współpracuje również z organizacjami pozarządowymi przy realizacji Programu. Nie współpracuje również w tym zakresie z mediami.

Państwowa Inspekcja Pracy, Główny Inspektor Pracy

Państwowa Inspekcja Pracy nie wypełniła kwestionariusza ankiety, ale w zamian przysłała pismo następującej treści: *PIP od kilku lat prowadzi ukierunkowane działania kontrolne dotyczące przestrzegania przepisów o ochronie pracy kobiet i oceny warunków pracy oraz popularyzację i promocję tych zagadnień, co wyczerpuje większość zadań nałożonych na Inspekcję w Krajowym Programie Działań na rzecz Kobiet. Wyniki wspomnianych kontroli zawarte są w corocznych sprawozdaniach Głównego Inspektora Pracy z działalności Państwowej Inspekcji, które na Państwa życzenie możemy udostępnić.*

Prezentowane wyniki nie są optymistyczne. Biorąc pod uwagę niewielką liczbę wypełnionych ankiet oraz treść pism przesłanych zamiast ankiet, można przypuszczać, że w obecnej polityce prorodzinnej państwa Krajowy Program Działań na rzecz Kobiet wdrażany jest w bardzo niewielkim zakresie.

Z ankiet wynika, że:

- ***w resortach i urzędach centralnych nie ma obecnie osób odpowiedzialnych za koordynowanie i monitorowanie realizacji Krajowego Programu. Jedynym pozytywnym wyjątkiem jest GUS;***
- ***resorty i urzędy centralne nie informują o realizacji zadań Krajowego Programu wspólnych dla wszystkich organów centralnych i terenowych administracji rządowej, zapewne nie identyfikują się z nimi, chociaż są to najczęściej zadania o fundamentalnym znaczeniu dla awansu kobiet;***
- ***zaangażowanie środków finansowych jest niewielkie albo żadne (np. Ministerstwo Skarbu Państwa jako powód zaniechania realizacji zadań programowych podaje brak zaplanowanych na te cele środków finansowych, pomimo że Krajowy Program jednoznacznie określał sposób ich wyodrębniania).***

Realizacja Programu przez urzędy wojewódzkie

Z urzędów wojewódzkich nadeszło sześć pism: z Opola, Legnicy, Gdańska, Gorzowa Wielkopolskiego, Krosna, Nowego Sącza. Z odpowiedzi jednoznacznie wynika, że nie ma tam osób wyznaczonych do realizacji Krajowego Programu.

Od momentu przejścia przez p. Kazimierza Kaperę zagadnień do spraw rodziny, nie wytypowano pracownika do współpracy w zakresie realizacji Krajowego Programu

Działań na rzecz Kobiet opracowanego przez p. Jolanę Banach - Pełnomocnika Rządu ds. Rodziny i Kobiet (p.o. dyrektora Wydziału Urzędu Wojewódzkiego w Gdańsku).

[...] w wyniku przejęcia zadań Pełnomocnika Rządu do Spraw Rodziny i Kobiet przez Pełnomocnika Rządu do Spraw Rodziny, w Urzędzie Wojewódzkim w Krośnie został ustanowiony Pełnomocnik Wojewody do Spraw Rodziny. Jednocześnie informuję, że nie mogę odpowiedzieć na przesłaną ankietę bowiem w ramach obowiązków służbowych nie zajmuję się tym zagadnieniem (Urząd Wojewódzki w Krośnie).

Nie wyznaczenie osób odpowiedzialnych za wdrażanie Krajowego Programu oznacza, że na szczeblu wojewódzkim **program nie jest realizowany**. Co potwierdza pismo Ministra Kapery skierowane do urzędów wojewódzkich o nie udzielaniu informacji:

W ślad za Waszym pismem z dnia 20 listopada 1998 r. dotyczącym udostępnienia danych w zakresie realizacji Krajowego Programu Działań na Rzecz Kobiet otrzymaliśmy pismo (BPRR/30-1/9BBR) Pełnomocnika Rządu ds. Rodziny, z którego wynika, że podmiotem upoważnionym do przygotowania raportu na 43. Sesję Komisji ds. Statusu Kobiet ONZ – jest Pełnomocnik Rządu ds. Rodziny. W związku z tym informację, o której wystąpiło Wasze stowarzyszenie, możliwe są do uzyskania od Pełnomocnika Rządu ds. Rodziny (zastępca dyrektora Wojewódzkiego Zespołu Opieki Społecznej z Gorzowa Wielkopolskiego).

[...] pełną informację na temat realizacji Krajowego Programu Działań na rzecz Kobiet posiada Biuro Pełnomocnika Rządu ds. Rodziny (Pełnomocnik Wojewody Legnickiego ds. Rodziny).

Część urzędów, zachęcona zapewne pismem Pełnomocnika, zdobyła się na protekcjonalny ton w stosunku do naszego Stowarzyszenia i do kobiet w ogóle:

Z radością pragnę poinformować Szanowne Panie, iż Biuro Pełnomocnika Rządu ds. Rodziny posiada pełną informację na temat realizacji Krajowego Programu Działań na rzecz Kobiet do 2000 r. i tam należy szukać interesujących Panie informacji. Jestem głęboko przekonany, że uzyskanie zbiorczej informacji z jednego źródła pozwoli Paniom szybciej dokonać właściwej oceny jego realizacji jak i dokonać poprawionej obiektywizacji faktów(??). Ponadto, pragnę zauważyć, iż podmiotem upoważnionym do przygotowania oficjalnego raportu na 43 Sesję ds. Statusu Kobiet ONZ, która odbędzie się w marcu 1999 r. – jest Pełnomocnik Rządu ds. Rodziny (Pełnomocnik Wojewody ds. Rodziny z Nowego Sącza).

Dziwić może to, że urzędy wojewódzkie kopiują w swoich odpowiedziach niezupełnie zgodne z prawdą twierdzenie Ministra Kazimierza Kapery, odbierające organizacjom pozarządowym prawo do opracowywania raportu, a zwłaszcza że stosują się do jego zaleceń, łamiących konstytucyjne prawo obywateli do informacji.

Należy podkreślić, że ONZ zachęca organizacje pozarządowe do pisania raportów, jak również do uczestniczenia w charakterze obserwatora w sesjach Komisji ds. Statusu Kobiet.

Z fragmentarycznej korespondencji wynika, że znaczące, polityczne zmiany kadrowe dokonane przed rokiem we wszystkich urzędach administracji rządowej spowodowały brak ciągłości działań i wręcz odłożenie Programu ad acta.

Nowej ekipie urzędników administracji rządowej Krajowy Program w ogóle nie jest znany, a osoby wyznaczone uprzednio do czuwania nad jego realizacją zostały odwołane, bądź uzyskały pełnomocnictwa do zajmowania się wyłącznie sprawami rodzin.

Zarówno resorty, jak i administracja terenowa nie włączyły do partnerskiej współpracy organizacji pozarządowych działających na rzecz awansu kobiet, co także zakładał Program.

2.4. Inne programy rządowe służące zrównaniu statusu płci

2.4.1. Rządowy program Przeciw Przemocy – Wyrównać Szanse

Do roku 1995 nie istniał żaden ogólnopolski projekt ukierunkowany na pomoc kobietom – ofiarom przemocy. Funkcjonujące wcześniej i obecnie ośrodki pomocy społecznej (noclegownie, domy samotnych matek, schroniska dla bezdomnych, schroniska dla kobiet z dziećmi) finansowane z budżetu państwa lub przez samorządy lokalne tylko sporadycznie (8 spośród ok. 120 w roku 1996) miały warunki do świadczenia specjalistycznych usług (między innymi pomocy medycznej, prawnej, psychologicznej) dla ofiar przemocy w rodzinie, tj. osób, które nadal żyją w patologicznych związkach oraz dla osób ocalałych, tj. tych, które opuściły takie związki. Żadna z tych placówek nie świadczyła kompleksowej pomocy, z pomocą materialną – warunkującą usamodzielnienie się kobiet i uwolnienie od sprawcy przemocy – włącznie. Tak więc doraźna i fragmentaryczna pomoc świadczona kobietom i dzieciom będącym ofiarami przemocy w rodzinie, nie odpowiadała rzeczywistym krajowym potrzebom społecznym, jak również standardom międzynarodowym.

W latach 1996-97 Pełnomocnik Rządu ds. Rodziny i Kobiet opracował autorski program Przeciw Przemocy – Wyrównać Szanse, zaakceptowany przez Radę Ministrów do realizacji na lata 1997-1999, w ramach współpracy i przy wsparciu finansowym UNDP. Zakładał on utworzenie na terenie kraju do końca 1999 roku 9 ośrodków wszechstronnej (medycznej, prawnej, psychologicznej, socjalnej, materialnej, przekwalifikowania zawodowego itp.) zintegrowanej pomocy kobietom - ofiarom przemocy domowej świadczonej przez wykwalifikowany personel.

Program ten stanowił **próbę stworzenia w Polsce bazy instytucjonalnego systemu pomocy dla kobiet znajdujących się w szczególnie trudnej sytuacji życiowej** i w tym zakresie korespondował w Krajowym Programem Działań na rzecz Kobiet. Miał być realizowany od października 1997 r. przez Pełnomocnika Rządu ds. Rodziny i Kobiet oraz Biuro Programu przy nim działające. Bezpośrednią działalność pomocową w nowo utworzonych centrach miały prowadzić organizacje pozarządowe wyłonione w wyniku publicznie ogłoszonego konkursu.

Adresowany do kobiet i dzieci Program wpisywał się także w dyrektywy *Platformy działania* (paragrafy 112-130) oraz deklarację Zgromadzenia Ogólnego NZ (z 20 grudnia 1993) dotyczącą wyeliminowania *wszelkiego rodzaju przemocy wobec kobiet oraz pilnego zapewnienia kobietom możliwości korzystania ze wszystkich praw człowieka, szczególnie w zakresie równych praw, prawa do bezpieczeństwa, nietykalności i godności.*

Pionierskim rozwiązaniem była koncepcja udzielania przez lokalne Spółdzielcze Kasy Oszczędnościowo-Kredytowe pożyczek kobietom – ofiarom przemocy w rodzinie, pragnącym usamodzielnic się, uniezależnić ekonomicznie od sprawcy przemocy i uruchomić przynoszącą dochód działalność gospodarczą na własny rachunek.

Niestety, ustanowiony w listopadzie 1997 roku Pełnomocnik Rządu ds. Rodziny zablokował realizację tego programu kierując się ideologicznymi przesłankami i zarzutem, że *udzielanie pomocy kobiecie i dziecku poza domem przyczynia się do rozbitcia rodziny.* Do września 1998 roku koncepcję Programu przeorientowano w taki sposób, by służyła

zasadzie nierozzerwalności rodziny oraz jej patriarchalnemu modelowi (dominacji mężczyzny nad kobietą, męża wobec żony i rodziców wobec dzieci) Zrezygnowano z organizowania centrów niesienia pomocy kobietom i dzieciom na rzecz centrów pomocy tzw. rodzinom problemowym, oferujących głównie mediację i godzenie rodzin, a także pomoc „duchową” świadczoną przez księdza (w miejsce lekarza, prawnika i psychologa). Tak więc pod zachowaną (celowo, by nadal otrzymywać środki finansowe z umowy z UNDP) nazwą, realizowany jest program będący zaprzeczeniem założeń wyjściowych. W konsekwencji prawo działania w tych centrach będą mogły uzyskać jedynie te organizacje, które identyfikują się z podobnym podejściem do zjawiska przemocy w rodzinie – utrzymywaniem trwałości rodziny bez względu na dobro i prawa każdego z jej członków.

2.4.2. Konkurs Inicjatyw Pozarządowych

W latach 1996-97 Pełnomocnik organizował Konkurs Inicjatyw Organizacji Pozarządowych.

Umożliwił on uzyskanie dodatkowych środków na wspólną z Pełnomocnikiem realizację przedsięwzięć (analizowanie i diagnozowanie sytuacji kobiet, ich szkolenia, programy pilotażowe i udzielania bezpośredniej pomocy grupom kobiet zagrożonych patologicznymi sytuacjami życiowymi).

W każdym z tych lat wpłynęło do Biura Pełnomocnika i Departamentu ds. Rodziny i Kobiet po kilkadziesiąt wniosków o dofinansowanie, z których ok.66-80% uzyskiwało akceptację. Na przykład w roku 1996 organizacje pozarządowe (37) otrzymały dotacje na łączną kwotę blisko 205 tys. PLN.

W ramach Konkursu Pełnomocnik razem z organizacjami pozarządowymi przeprowadził kursy podnoszące kwalifikacje kobiet bezrobotnych, udzielał pomocy prawnej kobietom dyskryminowanym oraz ofiarom przemocy. Możliwe było również udzielenie (w formach zorganizowanych) bezpośredniej pomocy socjalnej i terapeutycznej kobietom i dzieciom doświadczającym ubóstwa, skutków alkoholizmu i innych zjawisk patologicznych występujących w rodzinach.

2.4.3. Warsztaty szkoleniowe dla organizacji pozarządowych

W roku 1996 Biuro Pełnomocnika Rządu ds. Rodziny i Kobiet dwukrotnie zorganizowało warsztaty szkoleniowe dla organizacji pozarządowych:

1. „Wymiana informacji, współpraca, źródła finansowania” – poświęcone problematyce wspólnego działania organizacji pozarządowych i administracji rządowej. Przedstawiciele resortów i liderzy organizacji przekazywali uczestnikom informacje o zasadach współpracy, obowiązujących regulacjach prawnych oraz możliwościach organizacyjnej i finansowej pomocy państwa dla określonych działań. W warsztatach uczestniczyli przedstawiciele ponad 50 organizacji pozarządowych z całego kraju.
2. „Warsztaty psychologiczno-politologiczne” – przeznaczone dla kobiet aktywnych w strukturach organizacji pozarządowych i aspirujących do działalności politycznej. Celem warsztatów było możliwie pełne przygotowanie uczestniczek do rozpoczęcia lub zaktywizowania ich publicznej działalności w sferze polityki. W warsztatach uczestniczyło ponad 60 kobiet.

2.4.4. Forum współpracy organizacji pozarządowych z administracją rządową

Z inicjatywy Pełnomocnika Rządu ds. Rodziny i Kobiet w maju 1996 roku powołano Forum Współpracy Organizacji Pozarządowych i Pełnomocnika Rządu ds. Rodziny i Kobiet. Jego celem było zapewnienie wymiany informacji, możliwość konsultowania projektów programów rządowych i aktów prawnych, a także zgłaszanie inicjatyw przez

organizacje pozarządowe i sygnalizowanie istotnych kwestii wymagających działań lub decyzji ze strony administracji państwowej.

Członkami Forum zostały organizacje o różnych orientacjach światopoglądowych, reprezentujące różnorodne zakresy zainteresowań problemami kobiet, rodzin i dzieci (m.in. statutowo zajmujące się problemami prawnego i zawodowego statusu kobiet, ich bezrobociem, problemami zdrowotnymi, bytowymi kobiet i dzieci oraz opieki nad rodziną i dzieckiem).

Forum było społecznym ciałem konsultacyjnym, doradczym i opiniotwórczym, w skład którego weszło początkowo 15 przedstawicieli, a ostatecznie systematycznie współpracowało w nim 38 organizacji pozarządowych oraz dwóch pełnomocników wojewodów ds. rodziny i kobiet.

Dużym osiągnięciem – a zarazem prawie modelowym przykładem współpracy – była praca nad „Krajowym Programem Działań na Rzecz Kobiet do Roku 2000”.

Wielkie znaczenie miała również pogłębiona debata nad projektem nowej Konstytucji. Propozycje poprawek wniesione przez uczestniczki Forum zostały przesłane do Komisji Konstytucyjnej oraz do Parlamentarnej Grupy Kobiet, a także przedstawione przez Pełnomocnika Rządu ds. Rodziny i Kobiet podczas obrad Zgromadzenia Narodowego.

Z chwilą ustanowienia urzędu Pełnomocnika ds. Rodziny, Forum przestało istnieć. Od listopada 1997 roku brak instytucjonalnej formy współpracy rządu z kobiecymi organizacjami działającymi na rzecz awansu kobiet.

3. Segregowanie danych statystycznych ze względu na płeć oraz badania dotyczące sytuacji kobiet (Platforma działania, H-3)

Z rządowych programów, jedynie Krajowy Program Działań na rzecz Kobiet zawiera strategię badawczą sytuacji kobiet we wszystkich sferach życia społecznego. Rząd w ograniczonym zakresie wspiera badania tylko w ramach założeń i ustaleń nim objętych. Np. Krajowy Urząd Pracy zlecił Szkole Głównej Handlowej duże ogólnopolskie badanie kobiet bezrobotnych, Główny Urząd Statystyczny systematycznie bada np. aktywność społeczno-zawodową, zdrowie społeczeństwa w podziale na płeć.

Ośrodki badania opinii publicznej przeprowadzały sondaże dotyczące statusu kobiet, poglądów na temat równego statusu; pytano o stosunek do ustawy o równym statusie płci oraz o kwestie wyrównywania szans kobiet (1997 r.). Media podejmują tę problematykę okazjonalnie i incydentalnie.

Studia z zakresu Gender Studies powstają w ośrodkach akademickich z inicjatywy indywidualnych pracowników naukowych. Rząd nie zachęca, ale i nie przeszkadza.

Rząd na ogół nie wykorzystuje danych, wyników badań i opracowań statystycznych o sytuacji kobiet przy formułowaniu celów, zadań i rozwiązań systemowych w zakresie szczegółowych polityk. Polityka państwa w ogóle nie jest formułowana z uwzględnieniem perspektywy płci. Czasem jednak rząd posługuje się danymi wybiórczo i manipulacyjnie, dla przeforsowania projektów rządzącej opcji politycznej, na ogół niekorzystnych dla kobiet.

Pełnomocnik Rządu ds. Rodziny nie odgrywa obecnie żadnej roli w zakresie zbierania danych, informacji segregowanych ze względu na płeć oraz badań sytuacji kobiet.

4. Ewaluacja krajowego mechanizmu na rzecz awansu kobiet w opinii organizacji pozarządowych

Ankieta, opracowana przez Stowarzyszenie Kobiet na rzecz Równego Statusu Płci – Pekin 1995, rozesłana do przeszło 200 organizacji pozarządowych miała na celu zebranie opinii o funkcjonowaniu krajowego mechanizmu na rzecz awansu kobiet. **Oceny i opinie przedstawione poniżej pochodzą z 33 organizacji pozarządowych działających na rzecz kobiet, które wypełniły ankietę.**

4.1. Wpływ zmian politycznych na funkcjonowanie urzędu ds. awansu kobiet

Przedstawicielki kobiecych organizacji pozarządowych wypowiadając się na temat podejścia rządu do spraw awansu kobiet bezpośrednio po konferencji pekińskiej miały zdania podzielone. Większość nie odczuła poprawy. Organizacje, które dostrzegły zmiany, zwróciły uwagę na następujące poczynania:

- opracowano Krajowy Program Działań na Rzecz Kobiet,
- Pełnomocnik ds. Rodziny i Kobiet podjął stałą współpracę z organizacjami pozarządowymi w ramach Forum Organizacji Pozarządowych,
- powstał program Przeciw Przemocy – Wyrównać Szanse,
- wznowiono prace nad ustawą na rzecz równego statusu płci

Organizacje pozarządowe stawiają wyraźną cezurę w ocenie stanu wdrażania w Polsce dyrektyw Platformy działania. *(Do października 1997 r. klimat polityczny i podejście do spraw awansu kobiet były przychylne, zgodne z duchem Konferencji Pekińskiej [mimo silnej opozycji części parlamentu]). (W związku z objęciem władzy przez ugrupowania prawicowe, których działacze są zainteresowani w utrzymaniu tradycyjnego modelu rodziny, nastąpiły zmiany na gorsze.)*

Zdecydowana większość organizacji kobiecych twierdzi, że **zmiana ekipy rządzącej (w 1997 r.) nie służy mechanizmowi na rzecz awansu kobiet**, realizacji praw kobiet i programów na rzecz kobiet:

- obserwuje się brak ciągłości polityki na rzecz kobiet – nie są respektowane zobowiązania podjęte przez poprzednią ekipę rządzącą,
- zlikwidowano urząd Pełnomocnika Rządu ds. Rodziny i Kobiet, powołano Pełnomocnika ds. Rodziny, w zespole którego nie rozumie się istoty równego statusu płci,
- obecny Pełnomocnik ds. Rodziny kwestionuje zasadność ustawy o równym statusie płci,
- zabiega się o ograniczenie praw kobiet wyłącznie do ról macierzyńskich i podporządkowanych stereotypowym rolom rodzinnym,
- znowelizowano ustawę antyaborcyjną czyniąc ją bardziej restrykcyjną,
- wstrzymano realizację programów rządowych wbrew postanowieniom Rozporządzenia Rady Ministrów o Pełnomocniku ds. Rodziny,
- zaniechano realizacji Krajowego Programu Działania na Rzecz Kobiet,

■ przeorientowano program *Przeciw Przemocy – Wyrównać Szanse*, a środki przeznaczone na realizację tego programu są kierowane głównie do charytatywnych ośrodków prowadzonych przez Kościół Katolicki lub jego laikat. Ustala współpraca z organizacjami pozarządowymi realizującymi programy kobiece.

Poniżej wypowiedzi przedstawicielek organizacji kobiecych ilustrujące zaobserwowane procesy:

W czasie, jaki upłynął od wyborów, wyraźnie dostrzegany jest proces zawłaszczania instytucji i funduszków przez pravicową opcję polityczną, która pod oficjalną nazwą prowadzi działania wręcz odwrotne.

Zlikwidowano urząd Pełnomocnika Rządu ds. Kobiet powołując urząd Pełnomocnika Rządu ds. Rodziny, który nie prowadzi działań na rzecz awansu i równouprawnienia kobiet.

Zlikwidowano dotację do leków antykoncepcyjnych.

Po ostatniej zmianie rządu i dojściu do władzy prawicy ogranicza się i utrudnia wdrażanie programów oświaty seksualnej.

Silna tradycja Kościoła Katolickiego w Toruniu narzuca swoje wzory zachowań i swój system wartości, jako obowiązujący kobiety i tym samym utrudnia propagowanie alternatywnych sposobów życia.

O kobietach decydują bez udziału kobiet.

4.2. Kompetentność rządu i administracji lokalnej

W ankiecie zamieszczono pytanie dotyczące urzędników administracji państwowej odpowiedzialnych za realizację programów na rzecz równego statusu kobiet i mężczyzn. Zdecydowana większość respondentek odpowiedziała, że **obecnie urzędnicy nie są kompetentni**:

■ nie stosują się do postanowień dokumentów międzynarodowych i wynikających z nich zobowiązań rządu,

■ nie byli (i nie są) szkoleni z tematyki kulturowej tożsamości płci (gender) w duchu *Platformy działania*. (*Pracowników Biura Pełnomocnika Rządu ds. Rodziny i Kobiet, którzy działali zgodnie z ideą Platformy działania, zwolniono z pracy. Nie ma jakiegokolwiek ciągłości*),

■ nie doceniają współpracy z organizacjami pozarządowymi w osiąganiu postępu na rzecz równego statusu płci i wyrównywania szans awansu kobiet.

4.3. Perspektywa równości płci w działaniach rządu

Wszystkie respondentki zgodziły się, że **obecna polityka rządu nie jest kształtowana z perspektywy równości płci, a większość widzi wyraźne zagrożenia dla osiągnięcia tego celu**.

Zaledwie kilka organizacji, spośród tych które odpowiedziały na ankietę, nie dostrzega zagrożeń. Większość wymienia po kilka. Poniżej kilka typowych wypowiedzi:

W związku z dojściem do władzy AWS, kobieta postrzegana jest głównie w roli matki i żony. Obecna polityka utrwała stereotypy płci i nie przełamuje barier w wyrównywaniu

szans kobiet. Wyrabia w społeczeństwie postawy konfrontacyjne wobec praw kobiet. [...] odbiera możliwości z korzystania praw już nabytych, np. prawa do legalnej aborcji z przyczyn społecznych, edukacji seksualnej. Kolejne zagrożenia to projekt ustawy o separacji i nowe przepisy emerytalne.

Kobiety w Polsce są zmuszane do macierzyństwa wbrew swej woli.

Prowadzona jest „obróbka ideologiczna” w masowych środkach przekazu. Jako ideał przedstawia się kobietę poświęcającą się rodzinie.

Kobieta zostanie zepchnięta do kuchni i rodzenia dzieci. O kobiecie samotnej nikt nie będzie myślał.

Lansowany jest jeden model statusu kobiety – żony i matki w rodzinie wielodzietnej.

Kobiety często za tę samą pracę otrzymują gorsze wynagrodzenie niż mężczyźni.

Wielu pracodawców stawia w swoich ofertach zatrudnienia nieuzasadnioną barierę wiekową dla kobiet.

Zagrożenie widzimy w ignorancji problemu przez rząd, braku zainteresowania Parlamentu ustawą równego statusu płci. Brak ustawy o równym statusie kobiet i mężczyzn wpływa na utrwalenie mechanizmów nierównościowych.

Wiele osób zwróciło uwagę na **brak działań** na rzecz mechanizmów awansu kobiet nie tylko **na szczeblu centralnym**, ale także **w województwie i gminie**:

Można zauważyć brak działań na szczeblu województw i samorządów lokalnych.

Nie ma pełnomocników ds. równego statusu kobiet i mężczyzn.

W naszym regionie jest niekorzystny klimat wokół pojęcia feminizmu i organizacji kobiecych (np. Radio Maryja). Następuje odbieranie kobietom obszaru władzy i wpływów w sferach życia publicznego.

4.4. Realizacja Krajowego Programu na rzecz Kobiet

Większość respondentek podziela opinię, że **trudno wiarygodnie ocenić stan realizacji i efekty wdrażania Krajowego Programu Działań na rzecz Kobiet** gdyż *brak jest źródeł (analiz, sprawozdań) rządowych. Fakt ten uniemożliwia ocenę w poszczególnych zakresach problemowych*. Na pytanie: *czy organizacje pozarządowe mają wgląd w dane i źródła dokumentujące realizację programów: krajowego i lokalnych?*, tylko jedna organizacja odpowiedziała, że miała taki wgląd na wyraźne żądanie. **Brak dostępu kobiecych organizacji pozarządowych do informacji, do programów działań na rzecz kobiet** jest ważnym wskaźnikiem lekceważenia problemów kobiecych i nieprzestrzegania praw obywatelskich, a także ignorowania prawa międzynarodowego i zaleceń Organizacji Narodów Zjednoczonych.

Oto kilka wypowiedzi:

Mamy przeświadczenie, że Program nie jest wdrażany i że obecny Pełnomocnik ds. Rodziny nie wykazuje nim jakiegokolwiek zainteresowania wbrew Rozporządzeniu Rady Ministrów.

Nie obserwujemy żadnych działań wdrażających.

Program jest tylko realizowany wybiórczo. Widoczne są zaniechania (np. przemoc) i całkowita zmiana kierunków działania (rodzina przede wszystkim).

Jest realizowany w małej części. Oceniamy, że tylko reaktywowanie pełnomocnika rządu ds. kobiet mogłoby spowodować wdrożenie programu.

Nie są też urzeczywistniane lokalne programy na rzecz kobiet, wynikające z inspiracji Programu Krajowego:

Nie wiemy o lokalnych programach realizowanych przez administrację rządową. Natomiast znane są nam liczne inicjatywy i działania organizacji pozarządowych na rzecz kobiet, podejmowane samodzielnie bez współpracy z władzami lokalnymi.

Wiemy o programie w zakresie profilaktyki zdrowotnej: profilaktyka raka sutka, osteoporozy i kobiety po menopauzie (na przykład kilka województw, w tym wrocławskie, podjęło realizację takiego programu).

Stowarzyszenie Demokratyczna Unia Kobiet – Klub Dolnośląski wystąpiło z wnioskiem do wojewody wrocławskiego o powołanie lokalnego pełnomocnika ds. równego statusu płci i opracowanie lokalnego programu Działań na rzecz Kobiet do roku 2000.

Niestety, w samorządach nikt nie chce się narażać rządowi, a rząd uważa, że kobieta to drugorzędny obywatel, a przemoc to atrybut męskości, a prawo zatrzymuje się na progu rodziny.

Zręby programu wojewódzkiego (legnickiego) opracowała była pełnomocnik wojewody ds. rodziny i kobiet. Jednak po wyborach parlamentarnych w 1997 r. obecny wojewoda odrzucił wszystkie projekty lokalne, a zwłaszcza kobiece, ponieważ były autorstwa lewicy! Po wyborach parlamentarnych wojewoda legnicki (AWS) zlikwidował stanowisko pełnomocnika wojewody ds. rodziny i kobiet z dniem 31.12.1997 r.

4.5. Współpraca między instytucją rządową ds. awansu kobiet a organizacjami pozarządowymi

W zakresie problematyki równego statusu płci obecnie brak współdziałania organizacji pozarządowych z krajowym mechanizmem na rzecz awansu kobiet. Większość respondentek pozytywnie oceniła podejście Pełnomocnika Rządu ds. Rodziny i Kobiet – Jolanty Banach – w latach 1995-97 oraz pracę Jej Biura. Zdecydowana większość respondentek odpowiedziała, że obecny Pełnomocnik Rządu ds. Rodziny – Kazimierz Kapera – przyjął odmienną postawę.

Oto niektóre wypowiedzi:

Kiedy Pełnomocnikiem była pani Jolanta Banach miała miejsce wymiana informacji i możliwy był jakikolwiek kontakt. Teraz na jeden list – odpowiedź czeka się nieskończenie długo. Nikt w biurze Pełnomocnika nic nie wie. Urząd minister Banach opracował Krajowy Program na rzecz Kobiet i domagał się jego realizacji na wszystkich szczeblach. Obecny Pełnomocnik zajmuje się przede wszystkim rodziną wielodzietną i dysfunkcyjną, zdaje się nie dostrzegać problematyki równego statusu płci.

W latach 1995-1997 była partnerska współpraca w ramach regularnych spotkań – Forum Organizacji Pozarządowych; zaznajamianie organizacji pozarządowych z projektami ustaw. Obecnie brak współpracy. Dostrzegamy ideologiczne (katolickie) podejście do spraw kobiet, niezgodne z duchem Konferencji Pekinńskiej. Unikanie spotkań, nie przyjmowanie zaproszeń,

z którymi wychodzą środowiska kobiece. Nieudzielanie odpowiedzi na konkretne pytania, które zadajemy w pismach kierowanych do Biura Pełnomocnika.

Połowa odpowiadających na ankietę wspomniała, że z Biura Pełnomocnika Rządu ds. Rodziny i Kobiet w latach 1995-97 otrzymywano dotację na realizację programów kobiecych. Zaledwie jedna organizacja wspomniała o dotacji otrzymanej z Biura Pełnomocnika ds. Rodziny (Kazimierza Kapery).

Większość odpowiedziała, że organizacje pozarządowe **nie współpracują z wojewodami** (wyznaczonymi urzędnikami) w zakresie Krajowego Programu na rzecz Kobiet, ani też jakiegokolwiek programu kobiecego:

Obecny wojewoda bydgoski nie współpracuje i nie podejmuje żadnych działań na rzecz równego statusu płci. Nawet pełnomocnicy wojewody zmienili nazwę na pełnomocników ds. rodziny i częściej zajmują się np. niepełnosprawnymi niż statusem kobiet. Za poprzedniej ekipy rządzącej została powołana w Łodzi Pełnomocnik ds. Kobiet i Rodziny, która utrzymywała kontakt z organizacjami. Po zmianie Rządu i Wojewody została odwołana. Podobno powołano Pana, który do dziś nie spotkał się z organizacją i nie zainteresował się sprawami kobiet.

Kontakt administracji z organizacjami pozarządowymi ma charakter incydentalny, a obecnie prawie nie istnieje. Kryteria ideologiczno-światopoglądowe, stosowane arbitralnie przez urząd ds. rodziny przy doborze organizacji pozarządowych do współpracy z administracją państwową we wdrażaniu programów nie są aprobowane przez środowiska kobiece.

Organizacje pozarządowe nie mają dostępu do danych na temat środków finansowych na programy kobiece.

Organizacje pozarządowe i grupy nieformalne uczestniczyły w ograniczonych zakresach, z własnej inicjatywy, we wdrażaniu programów na rzecz kobiet. Znane są ich liczne działania podejmowane samodzielnie. Brak jest informacji o udziale społeczności lokalnych we wdrażaniu programów.

4.6. Współpraca między parlamentem a organizacjami pozarządowymi

Nieco więcej niż połowa respondentek potwierdziła współpracę z Parlamentarną Grupą Kobiet. Były to spotkania Forum Organizacji Pozarządowych (kiedy Forum było inicjowane przez minister Jolantę Banach), a także kontakty robocze, służące wyrażaniu opinii, uzgadnianiu stanowisk, zapoznawania się z projektami wybranych ustaw, udział w seminariach, konferencjach itp.

Obecnie Parlamentarna Grupa Kobiet zaprasza nasze stowarzyszenia na ważne spotkania. Ale Parlamentarna Grupa Kobiet jest, niestety, niewidoczna w publicznym działaniu.

Rekomendacje

Władze polskie powinny:

- przywrócić w trybie pilnym instytucję na rzecz awansu kobiet lub ustanowić instytucję do spraw równego statusu płci i wyposażyć ten urząd w kompetencje gwarantujące skuteczność: bezpośredni wpływ na politykę rządu, inicjatywę ustawodawczą, funkcje i instrumenty kontrolne oraz egzekucyjne, a także w wydzielony budżet pozwalający realizować strategie i programy równościowe,
- ustanowić ustawę o równym statusie płci,
- zrewidować i dostosować prawodawstwo krajowe pod kątem jego zgodności z konstytucyjnymi zapisami równości płci i międzynarodowymi dokumentami praw człowieka kobiet; przestrzegać praw reprodukcyjnych kobiet i zapewnić im prawo do bezpiecznej i legalnej aborcji,
- wdrażać Krajowy Program Działań na rzecz Kobiet do 2000 r., ocenić dotychczasową realizację, zaktualizować objęte w nim działania na lata następne,
- zadbać, aby koordynatorem krajowego programu była osoba wrażliwa na kwestie równego statusu,
- stworzyć bank danych uwzględniających podział na płeć, do prowadzonych badań włączyć analizę z perspektywy kulturowej tożsamości płci i wykorzystywać dokumentację o sytuacji kobiet przy planowaniu strategii i programów rządowych.

Załącznik nr 1

Stowarzyszenie Kobiet na rzecz Równego Statusu Płci – Pekin 1995

Adres: ul. Franciszkańska 18/20, 00-205 Warszawa, tel/fax: (0-22) 635 47 91,

e-mail: pekin95@ddg.art.pl

Warszawa, 10.11.1998

Drogie Panie,

Stowarzyszenie Kobiet na rzecz Równego Statusu Płci – Pekin 1995 w ramach regionalnego projektu Koalicji KARAT (sieć współpracy pomiędzy organizacjami kobiecymi w Europie Centralnej i Wschodniej) podjęło się opracowania raportu krajowego. Raport ten będzie częścią regionalnego raportu na temat instytucjonalnych mechanizmów na rzecz awansu kobiet, który zostanie przedstawiony na 43. ONZ-owskiej sesji Komisji ds. Statusu Kobiet* w marcu 1999 roku.

Raport regionalny powstanie do końca stycznia 1999 roku na podstawie raportów krajowych opisujących uobecnianie/lub brak uobecniania idei równego statusu kobiet i mężczyzn w poszczególnych krajach. Zuracamy się więc z uprzejmą prośbą o wypełnienie ankiety, której dane stanowiąc będą podstawę do sformułowania opinii i ocen o funkcjonowaniu polskiego mechanizmu rządowego ds. kobiet oraz o przesłanie jej pod adresem Stowarzyszenia **w terminie do dnia 1 grudnia b.r.**

Chciałybyśmy zebrać jak najwięcej opinii i ocen. Bardzo liczymy na Wasze wyczerpujące odpowiedzi, a w przypadku trudności – nawet na odpowiedzi na część z ankietowych pytań. Odpowiedzi typu: „nie dotyczy”, „brak danych”, „brak działań”, „nie podejmowano próby”, „nie występuje”, itp. będą dla nas również bardzo ważne.

Mając nadzieję na życzliwe przyjęcie naszej inicjatywy, oczekujemy na terminowe przysłanie wypełnionej ankiety. Lista organizacji, które przysłały wypełnione ankiety, zostanie zamieszczona w raporcie krajowym.

Korzystając z okazji, pragniemy poinformować, że w lutym tego roku powstało Stowarzyszenie Kobiet na rzecz Równego Statusu Płci – Pekin 1995. Do celów realizowanych przez Stowarzyszenie należą m.in.:

- upowszechnianie idei równego statusu kobiet i mężczyzn przedstawionej w dokumencie końcowym konferencji pekińskiej, przyjętym przez Rząd Rzeczypospolitej Polskiej;
- upowszechnianie Platformy działania oraz innych dokumentów międzynarodowych dotyczących praw kobiet, ich przestrzegania i uobecniania w polityce państwa;
- monitorowanie realizowanej przez państwo polityki wobec kobiet we wszystkich zakresach życia społecznego oraz na rzecz zrównywania statusu płci;
- międzynarodowa współpraca z organizacjami i środowiskami działającymi na rzecz kobiet i równego statusu płci.

Stowarzyszenie jest apolityczne, otwarte dla indywidualnych osób, a także zainteresowane współpracą z innymi organizacjami pozarządowymi. Osoby zainteresowane prosimy o kontakt.

Serdecznie pozdrawiamy

Kinga Lohmann

Jolanta Łozińska

---

* Komisja ds. Statusu Kobiet zbiera się raz do roku, w marcu. Od 1996 roku (od konferencji pekińskiej) każda kolejna sesja poświęcona jest postępom, jakie dokonały się na całym świecie we wdrażaniu Platformy działania w zakresie dwóch, trzech lub czterech z dwunastu obszarów problemowych. Sesja w 1999 r. poświęcona będzie instytucjonalnym mechanizmom na rzecz awansu kobiet oraz zdrowiu.

Załącznik numer 2

Instytucjonalne mechanizmy* na rzecz awansu kobiet

Ankieta

Ewaluacja funkcjonowania krajowego mechanizmu ds. awansu kobiet oraz innych organów powołanych do realizacji zadań na rzecz zrównywania statusu płci w opinii organizacji pozarządowych

1. Czy bezpośrednio po konferencji pekińskiej (1995) zmienił się klimat polityczny i podejście do spraw awansu kobiet?

TAK   NIE

Jeśli TAK, jaki charakter miały te zmiany?

2. Czy zmiany ekipy rządzącej (np. w wyniku wyborów parlamentarnych) mają wpływ na funkcjonowanie Pełnomocnika Rządu ds. Kobiet (krajowego mechanizmu na rzecz awansu kobiet), realizację praw kobiet lub realizację programów na rzecz kobiet:

2.1. na istnienie i merytoryczny zakres działania Pełnomocnika Rządu ds. Kobiet

TAK   NIE

2.2. na realizację praw kobiet

TAK   NIE

2.3. na realizację programów na rzecz kobiet

TAK   NIE

Jeśli TAK, podaj przykłady:

3. Czy obecni urzędnicy administracji państwowej odpowiedzialni za realizację programów na rzecz równego statusu kobiet i mężczyzn rozumieją istotę równego statusu płci i wyrównywania szans kobiet:

3.1. czy stosują się do postanowień dokumentów międzynarodowych i wynikających z nich zobowiązań rządu

TAK   NIE

3.2. czy byli/są szkoleni z tematyki kulturowej tożsamości płci (gender)?

TAK   NIE

3.3. czy doceniają rangę i rolę współpracy z organizacjami pozarządowymi w osiągnięciu postępu w tym zakresie?

TAK   NIE

4. Czy organizacje pozarządowe miały poprzednio i obecnie dostęp do środków finansowych na programy kobiece i danych na temat ich wykorzystywania?

TAK   NIE

Jeżeli TAK, kiedy?

5. Czy w zakresie problematyki równego statusu płci istnieje jakaś współpraca waszej organizacji z:

5.1. Pełnomocnikiem Rządu ds. Kobiet

TAK   NIE

---

* Termin "instytucjonalne mechanizmy" oznacza: instytucje lub urząd powołany do działań na rzecz awansu kobiet; procesy ustawodawcze, strategie, programy uwzględniające zasadę równości płci; prowadzenie i upowszechnianie statystyk i informacji, podzielonych według kryteriów płci.

5.2. parlamentem

TAK ? NIE

Jeżeli TAK, jaka?

6. Czy w waszej opinii obecna polityka rządu jest kształtowana z perspektywy równości płci?

TAK ? NIE

7. Czy wasza organizacja widzi obecnie zagrożenia dla osiągnięcia w Polsce równego statusu płci (wyrównywania szans kobiet)?

TAK NIE

Jeżeli TAK, jakie?

8. Prosimy o generalne porównanie warunków współpracy z poprzednimi pełnomocnikami rządu ds. kobiet, a obecnym:

Uobecnianie równego statusu płci w Polsce poprzez realizację rządowego Krajowego Programu Działań na rzecz Kobiet do roku 2000 oraz programów lokalnych

1. Jak wasza organizacja ocenia stan realizacji i efekty wdrażania Krajowego Programu Działań na rzecz Kobiet do roku 2000:

2. Czy powstały i są wdrażane lokalne programy na rzecz kobiet?

TAK NIE

Jeżeli TAK, jakie?

3. Czy organizacje pozarządowe z waszego województwa współpracują z wojewodami (wyznaczonymi urzędnikami*) w zakresie Krajowego Programu Działań na rzecz Kobiet do roku 2000?

TAK NIE

Jeżeli TAK, w jakiej formie?

4. Czy organizacje pozarządowe mają wgląd w dane i źródła dokumentujące realizację programów: krajowego i lokalnych?

TAK NIE

5. Czy tematykę równego statusu kobiet i mężczyzn podejmują lokalne media?

TAK NIE

UWAGI:

Organizacja wypełniająca ankietę:

Adres:

---

* Organizacjom spoza Warszawy załączamy listę urzędników w poszczególnych województwach wyznaczonych do współpracy z Departamentem Rodziny i Kobiet w zakresie realizacji zadań objętych Krajowym Programem Działań na rzecz Kobiet.

Załącznik numer 3

Stowarzyszenie Kobiet na rzecz Równego Statusu Płci – Pekin 1995
adres: ul.Franciszkańska 18/20, 00-205 Warszawa, tel/fax: (0-22) 635 47 91,
e-mail:pekin95@ddg.art.pl

Warszawa, dn. 20 listopada 1998 r.

Urząd Wojewódzki w ...../
Ministerstwo .....
Pani/Pan.....

Odpowiedzialna/y za realizację zadań objętych
Krajowym Programem na rzecz Kobiet
Adres: .....

Na 43 ONZ-owską sesję Komisji ds. Statusu Kobiet* (marzec 1999 r.) organizacje pozarządowe działające na rzecz kobiet w Europie Centralnej i Wschodniej przygotowują krajowe raporty na temat funkcjonowania instytucjonalnych mechanizmów na rzecz awansu kobiet, opisujące uobecnianie lub brak uobecniania idei równego statusu kobiet i mężczyzn w poszczególnych krajach. Krajowe raporty stanowiąc będą podstawę opracowania (do końca stycznia 1999 r.) zbiorczego raportu regionalnego.

Stowarzyszenie Kobiet na rzecz Równego Statusu Płci - Pekin 1995 podjęło się napisania raportu krajowego.

W związku z ograniczoną możliwością dostępu do danych oraz brakiem zbiorczego opracowania na ten temat w Biurze Pełnomocnika ds. Rodziny zwracamy się bezpośrednio do podmiotów odpowiedzialnych za realizację Krajowego Programu Działań na rzecz Kobiet do roku 2000 - z uprzejmą prośbą o wypełnienie załączonego kwestionariusza-ankiety i przesłanie go pod adresem Stowarzyszenia w terminie do dnia 10 grudnia 1998 r.

Mając świadomość zbliżających się zmian w podziale administracyjnym państwa, uzyskanie poszukiwanych przez nas danych nabiera ogromnego znaczenia i daje możliwość urzędom, odpowiedzialnym za realizację Programu, wykazania się osiągniętymi rezultatami.

Uzyskane od Państwa informacje mają ogromne znaczenie dla środowisk kobiecych i mogą stanowić jedyne źródło obiektywnej wiedzy o postępie we wdrażaniu pekińskiej Platformy działania w naszym kraju.

Mając nadzieję na zyczliwe przyjęcie naszej inicjatywy oczekujemy terminowego przysłania ankiet-kwestionariuszy.

Z poważaniem
Jolanta Łozińska   Kinga Lohmann
wiceprezeska   prezeska

---

* Komisja ds. Statusu Kobiet zbiera się raz do roku w marcu. Od 1996 roku (rok po konferencji pekińskiej) każda kolejna sesja poświęcona jest postępom jakie dokonały się na całym świecie we wdrażaniu Platformy działania w zakresie dwóch, trzech lub czterech z dwunastu obszarów problemowych. Sesja, która odbędzie się w 1999r. poświęcona będzie instytucjonalnym mechanizmom na rzecz awansu kobiet oraz zdrowiu.

Załącznik numer 4

Kwestionariusz dotyczący informacji o realizacji zadań objętych Krajowym Programem Działań na rzecz Kobiet w okresie 1997-1998

1. Prosimy wymienić zadania programowe, za realizację których odpowiedzialny jest Wasz urząd [prosimy również podać numer pozycji - działu, celu, działania kierunkowego, zadania – odpowiadający pozycji w Krajowym Programie Działań na rzecz Kobiet, np.1.2.3.].

w roku 1997

w roku 1998

2. Których – wymienionych w pkt.1 – zadań, Wasz urząd podjął realizację?

w roku 1997

w roku 1998

2.1. Które z nich uznano za priorytetowe?

2.2. Czy przeznaczono specjalne środki finansowe na realizację zadań objętych tym programem?

TAK NIE

Jeśli NIE, to w jaki inny sposób postanowiono je realizować?

Jeśli TAK, to w jakiej wysokości i na jakie cele?

3. Jakie są efekty lub stopień zaawansowania realizacji zadań podjętych przez Wasz urząd?

w roku 1997

w roku 1998

4. Czy wystąpiły przeszkody w uruchomieniu lub realizacji przypisanych Waszemu urzędowi zadań?

TAK NIE

Jeśli TAK, jakie i jakich zadań dotyczyły?

5. Czy Wasz urząd prowadzi monitoring przebiegu wykonywania zadań?

TAK NIE

Jeśli TAK, w jakiej formie?

6. Czy Wasz urząd nawiązał współpracę z urzędem statystycznym (bądź specjalistycznymi ośrodkami) w celu gromadzenia i upowszechniania danych dotyczących sytuacji kobiet?

TAK NIE

UWAGI:

7. Prosimy scharakteryzować rodzaj i zakres współpracy z Pełnomocnikiem Rządu ds. Rodziny* dotyczącej realizacji zadań objętych Krajowym Programem Działań na rzecz Kobiet

7.1. Czy w Waszym urzędzie wyznaczono osobę odpowiedzialną za monitorowanie lub koordynację wdrażania Programu na rzecz kobiet?

TAK NIE

7.2. Czy nadal pełni ona funkcję osoby odpowiedzialnej za realizację zadań programu?

TAK NIE

7.3. Czy i kogo przewiduje się do przejęcia koordynacji działań/monitorowania realizacji Programu na rzecz kobiet w nowej strukturze administracji krajowej?

8. Czy Wasz urząd, zgodnie z celami i zaleceniami Programu, stworzył mechanizm współpracy z organizacjami pozarządowymi działającymi na rzecz kobiet?

---

* Zgodnie z postanowieniem par. 2 ust. 2 pkt. 7 Rozporządzenia Rady Ministrów z dn. 7.11. 1997 r. w sprawie ustanowienia Pełnomocnika Rządu ds. Rodziny, "Do zadań Pełnomocnika należy przejęcie spraw prowadzonych przez byłego Pełnomocnika Rządu ds. Rodziny i Kobiet".

TAK NIE

Jeśli NIE, to dlaczego?

8.1. Czy w programowej działalności Waszego urzędu uwzględniono ofertę współpracy z organizacjami pozarządowymi przy realizacji Programu?

TAK NIE

Jeśli TAK, proszę wymienić, w zakresie jakich zadań:

8.2. Czy organizacje pozarządowe działające na rzecz kobiet otrzymały pomoc z Waszego urzędu w postaci (właściwie zakreślić):

dotacji finansowej (na jaką sumę ogółem, ile organizacji, jakie?)

merytorycznej (w jakim zakresie, ile organizacji, jakie?)

logistycznej (w jakim zakresie, ile organizacji, jakie?)

9. Czy w realizacji zadań na rzecz kobiet wykorzystywane są media?

TAK NIE

UWAGI:

Dane o urzędzie wypełniającym kwestionariusz:

Urząd:

Adres:

Osoba odpowiedzialna za realizację zadań objętych Krajowym Programem na rzecz Kobiet

Załącznik numer 5

List min. Kazimierza Kapery

Kancelaria Prezesa Rady Ministrów

Pełnomocnik Rząd ds. Rodziny

Sekretarz Stanu

Kazimierz Kapera

BPRR/30-1/98/BB

Warszawa, dnia 2 grudnia 1998 r.

Szanowny Panie Wojewodo,

W związku z pismem przesłanym przez Stowarzyszenie Kobiet na rzecz Równego Statusu Płci - Pekin 1995 do wszystkich Wojewodów z prośbą o udostępnienie danych dotyczących realizacji Krajowego Programu Działań na Rzecz Kobiet do roku 2000 uprzejmie informuję, że:

- Krajowy Program Działań na Rzecz Kobiet został przyjęty przez Radę Ministrów w 1997 r. i jest realizowany zarówno przez poszczególne resorty, samorządy lokalne jak i organizacje pozarządowe.

- Biuro Pełnomocnika Rządu ds. Rodziny posiada pełną informację na temat realizacji ww. programu.

- Stowarzyszenie Kobiet na rzecz Równego Statusu Płci (organizacja działająca od 1998 r.) nie zwracało się do Biura Pełnomocnika Rządu ds. Rodziny z prośbą o udostępnienie danych dotyczących realizacji Krajowego Programu Działań na rzecz Kobiet.

Jednocześnie informuję, że podmiotem upoważnionym do oficjalnego raportu na 43 Sesję Komisji ds. Statusu Kobiet ONZ, która odbędzie się w marcu 1999 r. jest Pełnomocnik Rządu ds. Rodziny. W związku z powyższym nie jest celowe udzielanie odpowiedzi Stowarzyszeniu Kobiet na rzecz Równego Statusu Płci na pytania zadane w ankiecie.

Łączę wyrazy szacunku

Sekretarz Stanu

Pełnomocnik Rządu ds. Rodziny

Kazimierz Kapera

Do wiadomości:

Pełnomocnik Wojewody ds. Rodziny

instytucjonalne
mechanizmy
na rzecz
awansu
kobiet
w Polsce
1995-1999

ISBN 83-911834-1-6

Raport
opublikowany
dzięki
finansowemu
wsparciu
Fundacji Forda